Universidad Pública de Navarra
Nafarroako Unibertsitate Publikoa

FACULTAD DE CIENCIAS HUMANAS, SOCIALES Y DE LA EDUCACIÓN

GIZA, GIZARTE ETA HEZKUNTZA ZIENTZIEN FAKULTATEA

Graduado o Graduada en Maestro en Educación Primaria
Lehen Hezkuntzako Irakasletzako Gradua

Trabajo Fin de Grado
Gradu Bukaerako Lana

ESKOLA PATIOAK ERALDATZEKO BEHARRA. PATIO INKLUSIBO ETA HEZITZAILEAK

Ikaslea: Iñaki Berruete Chocarro

Tutor/Tutorea: Pablo Horcada Iriarte

Departamento/Saila: Giza eta Hezkuntza zientzien saila

Campo/Arloa: Hezkuntza **Ekaina, 2023**

ESKERRAK

Lehenik eta behin, eskerrak eman nahi dizkiot nire tutore akademikoari, Pablo Horcada Iriarte, prozesu honetan eskaini didan etengabeko orientazio eta laguntzagatik. Bere ezagutzak eta iritzi konstruktiboak emateko gaitasuna oso garrantzitsuak izan dira. Gainera, eskerrak eman nahi dizkiot ideiak eztabaidatzeko eta lan honen edukia eta egitura nabarmenki hobetzen lagundu duten iradokizunak egiteko erakutsi duen aldez aurretiko jarrerarengatik.

Modu berean, nire esker ona adierazi nahi diet nirekin adeitasunez haien denbora eta ezagutzak partekatu dituzten irakasle eta aditu guztiei. Haien ikuspegiak eta esperientziak azterlan hau asko aberastu dute, eta oinarri sendoa eman didate nire argudioak adierazteko.

Gainera, nire ikaskideak ere gogoan izan nahi ditut, benetako lagunak bihurtu direnak. Haiekin bizipen asko partekatu ahal izan ditut nire bizitzako lau urte zoragarri hauetan. Espero dut etorkizunean denbora honetan sortu den harreman polit hau mantendu ahal izatea.

Azkenik, nire familiari eskerrak eman nahi dizkiot opa didaten maitasunagatik eta pazientzagatik. Niregan izandako konfiantza eta etengabeko laguntza ezinbestekoak izan dira erronka desberdinak gainditzeko eta nire helburu akademikoak lortzeko.

Guztioi, zuen babesa, orientazioa eta dedikazioa funtsezkoak izan dira proiektu hau burutu ahal izateko. Espero dut gradu amaierako lan honen emaitzak modu esanguratsuan lagundu ahal izatea hezkuntza politikak eta praktikak garatzerako orduan. Horrela, eskola jolastokiak espazio inklusibo eta hezitzaile bihurtzeko, eta, etorkizuneko belaunaldiei mesede egiteko.

Eskerrik asko!

LABURPENA

Gradu amaierako lan honek eskola patioak espazio inklusibo eta hezitzaileetan eraldatzeko premia nagusiari heltzen dio. Azken hamarkadetan, jolastokiak ikasleen garapen integralean duen garrantzia gero eta gehiago aitortu da. Tradizioz, eremu hauek aisialdirako eta atseden hartzeko espazio hutsak bezala diseinatu izan dira, patioek ekar ditzazketen onura guztiei etekina atera gabe. Ikerketa honetan, azterketa bibliografiko bat egin da eskola patioei dagozkien alderdiei buruz, eta ondorioztatu ahal izan da gaur egun garrantzi handiko hainbat arazo daudela ikasleek hainbeste ordu ematen dituzten eremu horietan, hala nola, genero desberdintasunak. Hori guztia errealitatean egiaztatu izan da, bi ikastetxe desberdinetako jolasaldiak behatzean eta irakasleen iritziak eta ekarpenak jasotzean. Hezkuntza komunitatean zuzenki inplikatuak dauden profesional hauentzako galdetegi bat prestatu da, planteatutako helburuak lortzen lagundu duena. Azkenik, zenbait irizpide proposatu dira, gida moduan, ikastetxeei laguntzeko asmoz. Horrela, ikasleen garapen integrala sustatzen duten ingurunetarantz eraldatzeko prozesu honetan, inklusioa, parte-hartze aktiboa eta trebetasun sozialak eta kognitiboak eskuratzea bermatuko da.

Hitz gakoak: jolastokia; inklusioa; eremu hezitzailea; eraldaketa; espazioa.

ABSTRACT

This thesis addresses the need to transform school playgrounds into inclusive and educative spaces. In the last decades, the importance of these places in the integral development of students has been increasingly recognized. Traditionally, these surfaces have been designed purely for leisure and rest, without taking advantage of all the benefits they can bring. In the current research, a bibliographic analysis has been carried out on the aspects concerning school playgrounds, and can be concluded that in these places where students spend so many hours, there are relevant issues, such as gender differences. This has been verified in reality, by observing the recesses of two different schools and receiving opinions and contributions from some teachers. A questionnaire has been prepared for different teachers who are directly involved in the educational community, which has helped to achieve the objectives that were proposed. Finally, a series of criteria have been provided, in the format of a guide, with the aim of helping schools. In this way, in the transformation process that promotes the integral development of students, inclusion, active involvement and the acquisition of social and cognitive skills in these spaces will be guaranteed.

Keywords: playground; inclusion; educational field; transformation; space

RESUMEN

Este trabajo de fin de grado aborda la necesidad de transformar los patios escolares en espacios inclusivos y educativos. En las últimas décadas, se ha reconocido más la importancia de estos lugares en el desarrollo integral de los estudiantes. Tradicionalmente, estas superficies han sido diseñadas únicamente para el ocio y descanso, sin sacar provecho de todos los beneficios que pueden traer consigo. Se ha realizado un análisis bibliográfico sobre los aspectos que conciernen a los patios escolares, y se ha podido concluir que en estos lugares en los que los estudiantes pasan tantas horas, existen problemas relevantes, como las diferencias de género. Esto se ha verificado en la realidad, al observar los recreos de dos centros escolares y recibir opiniones y aportaciones de profesores. Se ha preparado un cuestionario a profesionales que están implicados directamente en la comunidad educativa, el cual ha ayudado a conseguir los objetivos planteados. Finalmente, se han propuesto una serie de criterios, en forma de guía, con el objetivo de ayudar a las escuelas. Así, en este proceso de transformación que promueve el desarrollo integral de los estudiantes, se garantizará la inclusión, la participación activa y la adquisición de habilidades sociales y cognitivas en estos espacios.

Palabras clave: patio; inclusión; ámbito educativo; transformación; espacio.

AURKIBIDEA

INTRODUCCIÓN Y JUSTIFICACIÓN **7**

MARKO TEORIKOA **9**

1. Oinarrizko kontzeptuak 9

1.1. Sexua eta generoa 9

1.2. Sexismoa 9

1.3. Rolak eta estereotipoak 10

1.4. Inklusioa 11

2. Eskola patioak 12

2.1. Zer da jolastokia edo patioa? 12

2.2. Eskola patioen egitura 13

2.3. Jolastokien potentzialtasun hezitzailea 14

2.3.1. Jolasa garapenean duen eragina 15

2.3.2. Jolasa baliabide hezitzaile eta inklusibo bezala 16

3. Patioen gaur egungo errealitatea 18

3.1. Espazioaren diseinua eta erabilera 18

3.2. Sexismoa eta genero desberdintasunak 19

3.3. Monotonia eta sedentarismoa 20

3.4. Adinen arteko mugak 20

4. Patio hezitzaileak eta inklusiboak, guztion eraldaketa 22

MARKO PRAKTIKOA **25**

5. Helburuak / Ikerketa galderak 25

6. Metodoa 26

6.1. Ikerketa prozedura 26

6.2. Ikerketa tresnak 26

6.3. Lagina 30

7. Emaitzen analisia 33

7.1. Eskola patioaren behaketaren analisia 33

7.2. Irakasleen galdetegiaren erantzunen analisia 36

8. Proposamena 39

CONCLUSIONES **45**

ERREFERENTZIA BIBLIOGRAFIKOAK **48**

ERANSKINAK **54**

1. Eranskina: Behaketa fitxak jasotako datuekin osatuak 54

2. Eranskina: Irakasleen galdetegiaren erantzunak 55

2.1. Patioari buruzko galdetegi orokorraren erantzunak 55

2.2. Dimentsio desberdinak aztertzeko galdetegien erantzunak 56

INTRODUCCIÓN Y JUSTIFICACIÓN

En los últimos años, la importancia de crear entornos educativos inclusivos y variados se ha convertido en una prioridad en el ámbito educativo. A medida que se comprenden mejor las necesidades del alumnado y se asume la diversidad de habilidades, intereses y necesidades existentes en las aulas, surge la necesidad de convertir el entorno escolar en un espacio que promueva la inclusión y la educación integral.

El patio escolar juega un papel fundamental en el desarrollo y bienestar del alumnado. Tradicionalmente, se han utilizado como espacios de juego para que el alumnado pueda jugar y socializarse en los descansos entre clases. Sin embargo, muchas veces no se tiene en cuenta su potencial educativo y su capacidad para garantizar el aprendizaje activo, el desarrollo social y emocional, como también la capacidad de promover habilidades básicas para la vida.

Hoy en día, cada vez hay más conciencia de que los patios pueden aprovecharse como espacios educativos y del mismo modo, que estos cambios son necesarios. Esta transformación requiere pensar y replantear su diseño y función para convertirlos en entornos inclusivos y educativos, capaces de responder a las necesidades de todo el alumnado, independientemente de sus capacidades físicas, cognitivas o emocionales. Se pueden crear espacios diversos en los que el alumnado participe en actividades cooperativas, experimente con materiales diversos, analice la naturaleza y desarrolle habilidades motrices. En general, los patios actuales carecen de las infraestructuras y recursos adecuados y en la mayoría de los casos sólo disponen de juegos tradicionales o instalaciones deportivas.

Este trabajo ha surgido de las experiencias de los centros escolares en los que he tenido la oportunidad de realizar las prácticas curriculares. En estas experiencias, en el tiempo que he dedicado a los patios y tal y como he podido observar, he detectado una serie de aspectos que pueden ser mejorados y modificados para poder tener un funcionamiento más adecuado de los patios e intentar aprovechar al máximo su potencial. Por un lado, como se ha comentado anteriormente, he observado que el patio es, en muchas ocasiones, simplemente un espacio de juego en el que los alumnos pueden jugar en sus tiempos de descanso. Por otro lado, me he dado cuenta de que los diseños de estos lugares pueden excluir a algunos grupos de alumnos. Por ejemplo, las personas con discapacidades físicas o limitaciones pueden tener barreras para participar plenamente en las actividades lúdicas. Del mismo

modo, las desigualdades de género y las dinámicas de grupos pueden generar discriminaciones no deseadas o intencionadas.

Además, es importante implicar al alumnado en el caso de existir un proyecto o proceso de transformación del patio escolar. Pueden participar en la planificación y diseño aportando sus ideas y necesidades. Esto, además de fomentar el sentimiento de pertenencia, les enseñaría habilidades de cooperación y toma de decisiones.

En este estudio se analizará la necesidad de transformar los patios y sus beneficios. Para ello, en primer lugar, se presentarán algunos conceptos básicos que se deben conocer para poder abordar este tema. A continuación, se realizará un análisis en profundidad de los patios, el juego y su importancia en el desarrollo del alumnado. A continuación se realizará un análisis bibliográfico de la realidad de los patios actuales y se expondrán los principales problemas detectados en estos lugares. Toda la información recogida se complementará con un marco práctico. En este apartado se conocerá directamente lo que se vive a diario en los patios escolares, observando los patios de ambos centros y recogiendo datos sobre los mismos. Además, se recogerán las opiniones y aportaciones de los profesionales del área a través de un cuestionario con preguntas generales y específicas. Con todo ello, y una vez revisadas las guías existentes sobre la transformación de los patios escolares, se plantearán una serie de pasos o criterios a seguir en cualquier proyecto de transformación del patio, dirigido a la búsqueda de un espacio inclusivo y educativo.

MARKO TEORIKOA

1. Oinarrizko kontzeptuak

1.1. Sexua eta generoa

Eskola testuinguruetan eta baita ere gizartean, bi kontzeptu hauek nahasmena sortu izan dute. Haien esanahaia kontuan hartu gabe erabiliak izan dira eta horrek zalantzak sortu ditu. Hainbat autoreek, bi kontzeptu hauen arteko desberdintasunak definitu dituzte, genero berdintasunarekin erlazionatutako edozein alderdi ongi ulertu ahal izateko.

Cremadesen aburuz (1995), sexu kontzeptua ugalketa prozesuan arra eta emea bereizten dituen ezaugarri biologikoei erreferentzia egiten diola dio. Hortaz, sexua, pertsona maskulinoa edo femeninoaren identitate sexuala zehazten du. Parrak (2009), sexua gizakiak gizonaren eta emakumearen artean bereizten dituen ezaugarri biologiko, fisiko eta anatomikoen multzoa dela gehitzen du.

Generoa, aldiz, pertsonei jaiotzen direnetik ezartzen zaien arau soziokultural batzuetan oinarritzen den kontzeptua da. Ezaugarri emozionalei, intelektualei, jokaerei eta rol maskulino eta femeninoei erreferentzia egiten dio, gizarte bakoitzak gizon eta emakumeei egokitzen dizkionak (Subirats, 1994). Gainera, generoaren zehaztasunak aldatzen joaten dira urteekin, eta momentuaren eta lekuaren arabera berriro definitzen dira aldaketa sozialen eraginez. Oro har, generoa, ikasten den gauza bat da eta gutxinaka bakoitzak bere gizartean onartutak dauden ezaugarriak normalizatzen ditu, jatorriz eraikuntza sozialak direnak (Parra, 2009).

Sexuaren eta generoaren arteko desberdintasunak bistan daude. Alde batetik, sexuak gizonen eta emakumeen arteko desberdintasunetara jotzen du, bakarrik osagai biofisiologikoei erreparatuz. Ez dago frogatuta desberdintasun horiek, berez, gaitasun edo jarrera desberdinak dakartzatenik gizabanakoen artean. Beste aldetik, portaera edo izaera desberdinak generoarengatik zehazten dira, interakzio sozialaren bidez lortzen direnak (Subirats, 1994).

1.2. Sexismoa

Desberdintasuna eta hierarkizazioa ezartzen dituzten praktikak, aurreiritziak eta ideologiak emakumeek gizonekiko jasotzen duten tratuan, gizartean dauden gaitzik handienetakoak

dira. Praktika horiei izena ematen dion terminoa, “sexismo” bezala ezagutzen da (Subirats, 1994). Sexismoa desberdintasuna dakartzaten jarreren multzoa bezala kontsideratu daiteke, eta sexuaren arabera ondorio negatiboak ekartzen dituztenak. Honek, zenbait jokabide mugatzeaz gain, maila pertsonalean zein profesionalean aukerak mugatzen ditu ere. Batez ere, emakumeei eragin die, beste sexuarekiko mendekotasuna suposatu duelako eremu sozialean, lanean edo hezkuntza arloan. Gizonei ere eragiten die, baina neurri txikiagoan gertatzen dela azpimarratu behar da. Haiengandik espero den horrek baldintzatu eta zaildu egiten die sentiberatasuna eta besteekiko kezka, horrela, haien burua eta sentimenduak erreprimitzeko joera dute, modu horretan arauetara atxikitzeko (Parra, 2009).

“Benetazko gizon batek ez du negar egiten” edo “emakume batek ez du horrela hitz egin behar” esaten dugunean, zuzenean aipatzen ari gara hartu behar ditugun jokabideak eta desberdintzen ditugu bakarrik gizona edo emakumea izateagatik. Beraz, egoera horietan jarraibide sexistei buruz hitz egiten ari gara, zeintzuk orokorrean debekatutak dauden jokabideak bezala ikusten ditugu, hori egitea gaizki ikusita dagoelako (Subirats, 1994).

1.3. Rolak eta estereotipoak

Generoa haurrek ikasten duten lehen gizarte mailetako bat da, eta genero estereotipoak haurtzarotik agerikoak dira (Steffens eta Viladot, 2015). Hortaz, “rol” eta “estereotipo” kontzeptuak argitzea garrantzitsua da.

Rola pertsona batek talde sozial batean duen posizioaren ondorioz dituen zereginen eta funtzioen multzoa da. Rol sexualak, berriz, sexu bati esleitutako zeregin, funtzio eta jokabideen multzoa da, sexu baten elementu propioak bezala erantsi zaizkionak (Álvarez, 1995). Beraz, gure sexuaren arabera gure gain hartzen ditugun balioak, praktikak, portaerak, etab. rol sexualak dira.

Beste aldetik, sexu estereotipoak eraikuntza kulturalak dira. Bi sexuei modu desorekatu batean paper, jarrera eta ezaugarri desberdinak esleitzen dizkiotenak, ez baititu desberdintasun indibidualak jasotzen. Aurreiritzietan eta aurrez pentsatutako ideietan oinarritutako fundamentazioa dute eta modu batez nolakoa izan behar duen pertsona batek bere sexuaren arabera esaten dute (Álvarez, 1995).

Colasek (2007) esaten du genero estereotipoek bi dimentsio hartzen dituztela. Dimentsio deskriptiboa eta dimentsio preskriptiboa. Aurrenekoa, emakume eta gizonei atxikitzen zaizkien ezaugarriei dagokio, eta maskulinitate kontzeptuari eusten dio, gizonak

instrumentalitatetik definitzeko eta emakumeei adierazkortasunetik definitzeko. Modu honetan, historikoki emakumeen eta gizonezkoen artean zereginak egiteko egon den zatiketa onartzen da.

Cooken eta Cusacken arabera (2010), emakumeak zenbait orokortasunen arabera tratatzea dituzten behar eta gaitasun indibidualen ordez, giza eskubideak eta oinarrizko askatasuna ukatzen ditu. Horregatik, nabarmendu egin dute emakumeen aurkako diskriminazio mota guztiak ezeztatzeko beharra, genero estereotipoak ezabatzeari lehentasuna emanez.

1.4. Inklusioa

Kontzeptu hau UNESCOren 1990ko konferentzia batean agertu zen lehenengo aldiz. Erakunde honen aburuz, hezkuntza inklusiboa ikasleen aniztasunari erantzutera bideratutako prozesua bezala ulertzen du. Prozesu horren helburua ikasleen partaidetza handitzea da eta modu berean diskriminazioa gutxitzea (UNESCO, 2008).

Hiru ezaugarri nagusiekin erlazionatuta dago inklusioa, Tony Boothek eta Mel Ainscowek argitaratutako Hezkuntza Inklusiborako Gidan (2011) aipatzen duten bezala.

1. Presentzia: Ikasleek eskola arruntetan eskolatzea eta bertan mantentzea eta hezitzeari egiten dio erreferentzia. Halaber, eremu ez formaletako alderdietan ere presentzia izatea nabarmentzen du.
2. Partaidetza: Ikasleen premiak curriculumean eta jarduera edo ekintza desberdinetarako kontuan hartzea aldarrikatzen du. Horrela eskolako edozein erabakietan guztion iritzia garrantzitsua izango da.
3. Ikasleen lorpenak: Curriculumak ezartzen dituen ikaskuntza guztiak eskuratzeari egiten dio erreferentzia.

Inklusioaren xede nagusia ikasle guztientzako kalitatezko hezkuntza eskaintzea da (UNESCO, 2008). Pertsona bakoitzak dituen premia edo zailtasunak aniztasunaren barruan ulertu behar dira eta hezkuntza sistema da premia edo zailtasun horiei erantzun behar diena egokitzapenak ezarriz eta baliabideak eskainiz: “ Inklusioan indibidualizazioan baino, hezkuntza eskaintzan eta esperientzia komunen pertsonalizazioan dago giltzarria; honen helburua, bakoitzaren beharrak kontuan izanik, ikasle guztien ahalik eta partaidetza gehiena lortzea da. ” (UNESCO, 2008)

2. Eskola patioak

Eskola patioetaz hitz egiten denean, burura etortzen da eguneroko aisialdirako denbora tartea. Eskola barruan libreki ezin diren egin hainbat gauza, patioan dinamika horiek hausteko aukera dute haurrek. Oihukatu, korrika egin, jauzi, etab. ohiko ekintzak bilakatzen dira espazio honetan.

Jendeari jolastokiari buruzko definizio bat eskatu izan diodanean, mota askotako erantzunak jaso ditut: “Haurrak bere lagunekin jolasteko eta ongi pasatzeko duten espazioa eta denbora da“, “Futbolean aritzeko tokia da“, “Eskolako beste neskekin hamaiketakoa jateko eta hitz egiteko denbora tartea da”.

Argi ikusten den moduan, pertsona bakoitzak ikuspegi edo definizio desberdin bat ematen du. Pertsona bakoitza mundu bat da eta norbera bere esperientzia pertsonaletik abiatzen da kontzeptua azaltzeko. Baina zalantza sortzen da benetan hori ote den eskola jolastoki baten helburua eta definizioa.

2.1. Zer da jolastokia edo patioa?

Jolastokia edo patioa definitzea konplexua izan daiteke. Egitura, tamaina, materiala eta erabileraren arabera oso desberdinak izan daitezke espazio hauek. Hortaz, ahalik eta zehaztasun gehiagorekin definitzeko, autore ezberdinen ekarpenak ikusiko ditugu.

Patioak, haurren jolaserako hautatutako, erreserbatutako, sortutako eta diseinatutako kanpo espazioak dira (Frost, 2012). Jolastokia ikastetxearen eraikinetik kanpo dagoen haurrentzako espazioa da. Ikasgelan ez bezala, umeek libreki aukeratzen dutelako zer eta norekin egin (Pellegrini eta Davis, 1993). Ikasleek berez, plazerrez eta haien kabuz aisialdiko jarduerak burutzen dituzten espazioa da (Gómez, 1995). Jolasgunea, ikasleen espazio-denbora testuingurua da, non, haurrak askatasunez beraien joko propioak antolatu, arautu eta rolak banatzen dituzte. Gainera, ikasle guztien oniritzia dauka jolasguneak normalean, betebeharrik gabe eta irakasleen aginduetatik aske sentitzen direlako (Abraldes eta Agudo, 2008).

Jolastokia ikasteko eta hezteko beste espazio bat da, inork ez du hori zalantzan jartzen. Aitzitik, zalantzak sortzen ari dira irakasleen, ikasleen, familien eta gainerakoen artean hauen erabileraren inguruan. Zalantzan jartzen da zer jolas, jarduera edo ikaskuntza ematen diren

eremu horietan, bai eta zer balio nabarmentzen diren ere. Horrez gain, ez dago argi jolastokiek ikasleen beharrei edo premiei erantzuten dieten. Hainbat ikastetxeetan, eskolako zonalde horiei buruz hausnartzen hasi dira, espazioa antolatzeko modu berriak planteatzen eta eraldaketak egiten martxan jarri dira (Hik Hasi, 2018).

2.2. Eskola patioen egitura

Azken hamarkadetan, gizartearen aurrerapenak eta gure garunak nola ikasten duen eta nola funtzionatzen duen jakiteko ikerketek bultzatuta, eskola batzuk haien metodologiak edo curriculum edukiak aldatzeko joera nabaria izan dute. Baina, nahiz eta hau horrela izan, errealitatean ikusten ditugun jolastokiak duela laurogeita hamar urte bezala mantentzen dira nagusiki (Marín et al., 2010).

Ikastetxe gehienetan, dualtasun argi bat nabarmentzen da. Ikastetxe barruko espazioa ikaskuntzarako girotuta dago baina aldiz kanpoko espazioa, hau da, patioa, soilik aisialdirako prestatua dago. Horregatik, jolastokia eskola-esparruan txertatuta dagoen espazio gisa ulertzen da, baina hezkuntzarako jotzen diren eremuetatik kanpo mantenduz, patio horren eta eskolak aurkezten duen curriculum proiektuaren arteko erabateko deskonexioa eraginez (Marín et al., 2010).

Hemendik hasita, ezinbestekoa da patioen egituraketak kontuan hartzea eremu inklusibo eta hezitzaile bat lortu nahi badugu. Aipatu bezala, egitura tradizional batean murgilduta jarraitzen dute eskola gehienak. Eskola patioen inguruan daukagun irudiari buruz galdetzen badigute, pentsamendu berdintsua izango genuke gehienok (González et al., 2019). Burura etortzen zaigun lehenengo irudia, lurrazal laukizuzena eta bere erdian futboleko zelaia duena da. Hik Hasi (2018) aldizkariaren arabera jende oro duen patioaren irudia hau izango litzateke: asfaltoa eta hormigoia luze-zabal osoan, futbol-zelaia erdi-erdian, eta kasurik onenean, saskibaloiko kantxaren bat bazterren batean.

Patioen egituraketak asko lagundu dezake eremu hezitzaile eta inklusibo bat izateko. Baina, nagusi den egitura tradizional honek ikasleek hainbat jarrera hartzera bideratzen dituzte. Porlanezko laukizuzenak izanik, futboleko kantxa bat nagusitzen dena, aukerak murrizten dira (Hik Hasi, 2018). Orokorrean, futbola protagonismo osoa bereganatzen du eta hau horrela izatea desberdintasun sexualak egotea sustatzen du egoera gehienetan. Jolasgunea kolonizatzen duen jarduera bat izaten badugu, zaila bilakatzen da bide zuzena hartzea eta ezartzea (González et al., 2019)

2.3. Jolastokien potentzialtasun hezitzailea

Eskola patioek hezkuntza ahalmen handia dute, jolasaren eta ikerketaren bidez haurrek ikasteko eta trebetasun garrantzitsuak garatzeko aukera ematen duten espazioak direlako (Vallejo, 2015). Pertsona batentzako ezinbestekoak diren alderdi hauek garatu daitezke jolasguneetan:

1. Garapen fisikoa: Korrika egiteko, jauzi egiteko eta jolasteko espazio bat eskaintzen die haurrei, eta horrek haien trebetasun fisikoak garatzen laguntzen die. Hala nola, koordinazioa eta oreka garatzeko oso positiboa izan daiteke eremu honetan ematen diren jarduerak eta jolasak (Chamorro, 2010).

2. Garapen soziala: Haurrak adin eta jatorri desberdinetako pertsonekin elkarreragin eta sozializatu dezakete. Horrek gizarterako funtsezkoak diren trebetasunak garatzen laguntzen die. Komunikazioa, enpatia eta gatazken konponketa bezalako trebetasunak modu egokian garatzeko lagungarriak izan daitezke eskola patioan izandako esperientziak (Gras eta Paredes, 2015).

3. Garapen emozionala: Eremu hauetan haurrek emozio ugari esperimentatu ditzazkete. Emozio mota guztiak sentitu ahal dira ikasleak jolastokietan daudenean, guztioi gertatu zaigun bezala. Zoriontasuna, tristura, frustrazioa, beldurra, etab. sentitu dezakegu. Honek trebetasun emozionalak garatzera eramango die eta autoestimua, erresilientzia eta erregulazio emozionala bezalako alderdiak loratuko dituzte (Chamorro, 2010).

Beraz, patioek izan dezaketen potentzial guztia ateratzen bada, espazio hori oso lagungarria izango da pertsonen garapen integralerako bizitzako eremu askotan. Gainera, garapen hori haurrentzat modu erakargarri eta motibagarrian egingo da, eskola patioetan gertatzen den guztia jolasarekin lotuta baitago. Jolasa eta haurra betidanik harremandutak egon dira. Modu berean, patioa eta jolasa ere erlazionatutak dauden bi kontzeptu bezala ikusten ditugu.

Jolasa lehen mailako elementu hezitzaile eta sozializatzailea da, haurren garapen fisiko eta psikikoaren oinarriak ezartzeko (Sanz, 2019). Bestalde, Morak (2016) esaten duen bezala, jolasa hezitzailea da, beti ere jarraibide batzuetan oinarrituta eta trebetasunen garapenean finkatzen denean. Balio eta arauen garapenean oinarrituta egon behar da beti ere.

Jolasa ikaskuntza, atseden eta aisialdirako tresnatzat hartzen da, baina baita ere etorkizunean izango duten bizitzaren prestakuntza da, horregatik, gizabanakoen garapenean oinarrizko tresna bat bezala kontsideratzen da (Fernández García et al., 1998).

Honen harira, Molinsek (2012) honela definitzen du jokoa: beste pertsonekin interakzioa eskatzen duen helduaroaren saiakuntza. Kontzienteki egiten da eta bakoitzaren mugak ikertzeko balio du. Jarduera arautua edo librea izan daiteke, eta helburuaren arabera, mugimendua eskatuko du edo ez, baina guzti honen gainetik, osagai ludikoa izan behar du.

2.3.1. Jolasa garapenean duen eragina

Aditu askoren arabera, jolasak garapenean eragin nabarmena du. Vygotskyk garapenaren oinarrizko faktoretzat jotzen zuen jolasa. Modu berean, jolasek eragiten duten mugimendua, besteekin elkar eragiteko aukera ematen dute eta ikasteko oinarri dira. Haur batek mugimenduak eremu desberdinetatik zentzumenen bidez xurgatzeko gai izan denaren arabera garatzen ditu. Arrazoi honengatik, ezinbestekoa da patioa behar den moduan diseinatzea haurren mugimenduei erantzun egokia eman ahal izateko (Andrés, 2017).

Jolasaren eraginari buruz mintzo garenean, garapenaren bost alderdi hauetan eragina duela esan dezakegu.

1. Alderdi psikomotorea

   Haur baten mugimendu garapena faktore oso garrantzitsua da hauen garapen integralerako. Gorputzari sentsazio onuragarriak emateaz gain, hazte, banatze eta independentzia motorrerako prozesuan laguntzen du. Hortaz, jolasak motrizitate mota desberdinetarako tresna erabakigarri bezala ikusten dira (Chamorro, 2010).

2. Alderdi kognitiboa

   Piaget autorearen ikerketa desberdinetan egitura mentala eta ekintza ludikoaren arteko lotura aipatu izan da. Jolasaren bidez, hainbat egoeren aurrean kokatzen da haurra eta egoera horiei irtenbidea bilatu behar dio, bere arteko eta inguruan daukanaren arteko oreka bilatuz. Jolasak arreta, memoria, irudimena, sormena edota pentsamendu zientifiko eta matematikoa garatzen laguntzen du (Chamorro, 2010).

3. Alderdi afektiboa

Jolasak emozioekin zuzeneko lotura dauka. Plazerretik, haserrea sentiretzaino. Gatazka desberdinak konpontzen ikasteko tartea ere eskaintzen die, nork bere akatsetatik ikasiz pertsona bezala hezteko (Gras eta Paredes, 2015).

4. Alderdi soziala

   Haurrak beste ikaskideekin elkarrekintzan dauden heinean sozializazio prozesua ematen da haien artean. Ikasgela barruan egiten dutenarekin alderatzen bada, askatasun gehiagorekin erlazionatu daitezke eta haien izaera modu askeagoan adierazten dute (Chaves, 2013).

5. Alderdi sortzailea

   Jolastokiak haurrei irudimena eta sormenari bidea ematen dio. Haurren adierazteko behar hori asetzen du patioak. Jolasak modu naturalean eragina du alderdi honetan, hala nola, haien arauak asmatu edo rolak banatzerako orduan (Chamorro, 2010).

2.3.2. Jolasa baliabide hezitzaile eta inklusibo bezala

Jolastea ekintza oso baliotsua da, benetako ikaskuntza bermatzen baitu. Jolasek errespetua, enpatia, irudimena, onarpena eta borondatezkotasuna bere baitan hartzen dituzte. Modu berean, jolastea, beste pertsona batzuekin partekatzen ari garela onartzea dakar. Hortaz, besteen sexua, ideologia, kolorea eta jatorria onartzea ere da jolastea. Ez da inongo hierarkiarik ezta aurrez finkatutako estereotiporik existitu behar jolasterako orduan (Pedraz, 2019).

Jolasen bidez eredu kulturalak, tradizioak, ohiturak, gizarte pertzepzioak eta jokabide ohiturak transmititu daitezke. Haurrek, bizitzen diren kultura desberdinetako jokabideak eta sentimenduak barneratzeko aukera dute jolasaren bidez (Huizinga, 1972).

Neska eta mutilen kezka nagusia jolasen bidez transmititzen diren balioak barneratzea da. Honen harira, genero bakoitzaren patroiak errepikatzean, zer izan behar dira eta zer ez dira izan behar ikasi behar dute, beti ere haien kondizio sexualaren arabera (Delgado, 2011). Haurtzaroan, haurrek bere sexuarekin onartutak eta ongi ikusitak dauden jarduerak egiten dituztenean onarpen soziala jasotzen dute. Beste aldetik, hauek estereotipo tradizionalekin

harremana ez dutenean, zuzentzen zaie. Arrazoi hauengatik, pertsonak gutxinaka barneratzen joaten dira bere generoarekin bat datozen jokabide arauak, haien arabera jardun ahal izateko. Genero kontzeptuaren kontzientzia hartzen dute, neskak eta mutilak zertara jokatzen dutenaren arabera, erreferentzia bezala ingurune familarra eta soziala hartuz (Vasta, Haith eta Miller, 2001).

Hortaz, jolasak baliabide hezitzaile eta inklusibo bat izatearen helburuarekin, (Fernández García et al., 1998) aipatutako alderdiak kontuan hartu behar ditugu:

- Jarduera berriak proposatzea. Ezagunak izatea baina errefortzu positiboa izatea neskentzako batez ere. Honek diskriminazio positiborako bidea ematen du.
- Trebetasun eta abilezien garapen progresiboa. Orokorrak diren gaitasunetatik, zehatzak direnak arte.
- Rolen trukaketa jarduaretan, sexu desberdinengan hautatuak.
- Jarduera berriak egiteko identifikatu gabeko espazioak hautatzea.
- Helburu jakin bat lortzeko lankidetza sustatu.

3. Patioen gaur egungo errealitatea

Gaur egun, galdera asko sortzen dira hezkuntza komunitatearen parte diren kideengan eskolako jolastokien funtzionamenduari buruz. Ikasleek, irakasleek, familiek, etab. hainbat kezka dituzte ikasleek eskolaren espazio horretan egiten dutenari buruz. Zalantzak sortzen dira garrantzi handiko alderdiei buruz, hala nola espazio horiek ikasleen beharrei erantzuten dieten edo eskolako patioetan sortzen diren harremanei buruz. Era berean, hezkuntza komunitateko partaideek jolasaldietan sustatzen diren jolasak eta jarduerak eta haurrek erreproduzitzen dituzten rolak zalantzan jartzen dituzte (Auzmendi et al., 2018).

Hortaz, agerian geratzen da egungo jolastokietan alderdi batzuk haien baliagarritasuna eta haurrak hezitzeko aukera baldintzatzen dutela. Hona hemen patioetan azken urteetan hauteman diren arazo nagusiak.

3.1. Espazioaren diseinua eta erabilera

Orokorrean, jolastokiak aire zabaleko espazio sinpleak dira. Zementuzko eremu diafanoak eta ikasgeletatik isolatutako kirol zonaldeak osatzen dituzte batez ere. Modu berean, erakargarriak ez diren eremuak bezala hautematen dira, gris kolorea nabarmentzen dena. Diseinu honek, argi eta garbi erakusten du ikasgeletan dagoen barne ikaskuntza eta patioetan dagoen espazioaren arteko dualtasuna. Bi errealitate desberdin izango balira bezala irudikatzen dira (García et al., 2017).

Estandarizatuta dagoen eredua behin eta berriz errepikatzen da, kontuan hartu gabe eskolaren testuingurua (Auzmendi et al., 2018). Espazio bat diseinatzerako orduan, beti dago erabileraren ikusmolde bat eta jolastokien kasuan nahiko argi geratzen da zer jarduera gailentzen diren (Hernaniko Udala, 2003 in Larramendi, 2016).

Egun, jolastokien testuingurua kirol zonaldeez osatuta dagoela esan daiteke (García, 2016). Hortaz, patioen konfigurazioa kiroletara egokituta dago, non kirol guztien artean futbola gailentzen den. Futbola jarduera nagusia da ia ikastetxe guztietan (Auzmendi et al., 2018). Diseinu hauekin, jolasari garrantzia kentzen zaio eta kirola maila altuago batean kokatzen da, horrela garapen fisikoari garapen psikologikoari baino garrantzi gehiago emanez (García, 2016).

Hierarkikoki, futbola da ospe handiena daukan jarduera eta beraz beti mutil berberak dira gutxi gorabehera espazioaren %70a kontrolatzen eta menperatzen dutenak. Nahiz eta jarduera horretan parte hartzen dutenak bakarrik ikaslegoaren %30a izan (Giménez, 2018). Kirol desberdinek eta, bereziki, futbolak sortutako inbasio honek ondorio batzuk ekartzen ditu berarekin. Hauen artean jokaera agresiboak, gehiegizko lehiakortasuna, kooperazio eza, indibidualismoa, etab. nabarmentzen dira (Mazón eta García, 2005).

Futbolaren logikatik kanpo geratzen diren jolasak, normalean, patioaren txoko batean jarduten dira, ikuspenik gabe eta bigarren maila batera bultzatuak. Horrela, protagonismo osoa ematen zaie aipatutako kirola praktikatzen duten haurrei, aktiboenak direlako eta aginte osoa esleitzen zaielako, gainerakoak haien menpe geratuz (Auzmendi et al., 2018).

3.2. Sexismoa eta genero desberdintasunak

Azken urteetan adituek egindako ikerkuntza desberdinak eskola patioak sexistak direla adierazten dute. Ikastetxeko esparruaren barruan kokatzen bagara, jolastokia desberdintasun gehien hautematen den espazioa da. Patroi sexistak aipatzen dituzte adituek eskolak bere baitan duen sozializazio prozesuan (Saldaña, 2018).

Generoen arabera desoreka nabaria ematen da eremu hauetan. Arazo honek ez du jatorria ikastetxeko jolastokietan soilik eta ez da desberdinkeria honen eragile bakarra ezta ere. Jaiotzen garenetik, bizitzen joaten garen genero hezkuntzak eragin zuzena dauka gugan. Emakume zein gizon heztea eragina du ia edozein gauzan. Mugitzeko, adierazteko eta harremantzeko modua eraginduta dago jaso dugun hezkuntzarengatik. Gizartean errotutak dauden genero rolak eskola patioetan etengabe errepikatzen dira (Larramendi, 2016). Haurren jokamoldea aztertzen badugu, azkar konturatuko gara hortaz.

Patioen antolaketa gaur egun sexista izaten jarraitzen du eta espazioaren erabilera aztertuz, jokoen hierarkiak edo ikasleen jolas desberdinak hurrengoa dakar (Fernández eta Eizaguirre, 2014). Mutilak patioaren erdian kokatzen dira, espazio zabal eta zentralak bereganatuz eta baloiekin egoten dira. Neskak, bitartean, zonalde seguruenak okupatzen dituzte, iskinetan baztertutak eta bigarren mailako plano batean geratuz (Auzmendi et al., 2018; Fernández eta Eizaguirre, 2014). Mutilak beti zonalde berberetan kokatzen dira jarduera mota berdinak egiteko xedez. Zonalde bat jarduera jakin batekin lotzen denean, beste edozein jarduera edo jolas batzuen garapena mugatzen duen lurralde kontrol modukoa ezartzen da (Saldaña, 2018).

Normalean, neskak praktikatzen dituzten jolasak eta jarduerak bigarren maila batean kokatzen dira eta zailtasun handiak izaten dituzte jolastokian espazioa hartzeko. Zonalde bat hartzerakoan, balioekin kolpatutak edo kirol nagusiengan baztertutak izaten dira. Egoera hauek ez dira soilik neskekin gertatzen. Adin txikiko haurrak eta futbolera edo beste kiroletara jolasten ez duten haurrak ere modu berean sentitzen dira. Baita ere behar bereziak dituzten ikasleekin antzematen dira egoera horiek (Gallastegui, 2018).

Molinsek adierazten duen bezala (2012), patioan sexu desberdintasunagatik haurrek daukaten eskaintzan desberdintasunak daudela argi eta garbi geratzen da. Espazioak ez dira neskentzako eta mutilentzako egoki eta zuzen banatzen.

3.3. Monotonia eta sedentarismoa

Aipatu moduan, patioak gaur egun aktiboki parte hartzeko eta ikasteko aukera gutxi eskaintzen dituenez, neska eta mutil asko baztertutak sentitzen dira denbora tarte horretan. Ikasle askok patioaren dinamikan inplikazioa galdu dute. Horren ondorioz, hauen aktibitate maila nabarmen jaitsi da (MEC, 2007 in Garay, Vizcarra eta Ugalde, 2017).

Honen harira, azkeneko hamarkadetan osasun arazoak areagotu dira sedentarismoa eta ohitura osasuntsu faltarengatik, eta umeetan are gehiago. Sedentarismoa urteekin goraka doa eta osasun publikorako arazo larria bilakatu da, inaktibitateak gaixotasun batzuen arrisku faktore bat delako (Serra, 2014). Sexuak aztertzen baditugu, ikusiko dugu neskengan faktore hau bikoitza dela, nesken %16,3 jasaten du eta aldiz mutilen %8,3 bakarrik eraginduta dago (García, 2016). Hau dela eta, hezkuntza sistema eta zehazki, eskolak, paper garrantzitsua hartzen du haurrak bertan denbora asko ematen dutelako. Haurrak patioan aukera ezin hobea daukate jarduera fisikoa eta mugimendua sustatzeko. OMSek aipatzen du gomendagarria dela 5 eta 17 urte bitarteko haurrek egunean gutxienez ordu bateko intentsitate ertain edo altuko jarduera fisikoa egitea. Aipatutako hau haur askok ez dute betetzen (OPS, 2019; OMS 2019). Jolastokien diseinuak sustatzen dituen hainbat jokaera, hala nola, teknologia eta aisialdi ohitura berriak, bizitzaren erritmoari gehitzen badiogu, haurren egunerokoak sedentarioagoak bihurtzen ari direla ukaezina egiten da (Hernández, 2010).

3.4. Adinen arteko mugak

Oro har, nahiko ohikoa da hesi motaren bat aurkitzea patioaren espazio desberdinak banatzen dituena. Modu honetan, haur txikienak (Haur hezkuntzako etapan dauden haurrak)

beste ikaslegoarengandik (Lehen hezkuntzako etapan edo derrigorrezko bigarren hezkuntzan dauden haurrak) isolatzea lortzen da.

Kanpotik ikusita, uler genezake haur txikiak haur handienengandik jaso ditzazketen kolpeak edo egoera negatiboak babesteko pentsatuta dagoela ideia hori. Baina errealitatean, espazio muga horiek eta bereizketa hori momentu oro mantentzen dira, nahiz eta patioan haur txikienak bakarrik egon ere (Jové, 2017).

Bereizketa horren arrazoi nagusia patioa kudeatzeko eta antolatzeko orduan falta den hezkuntza intentzionalitatea da. Modu horretan, segurtasunean irabazi dezakeguna, beste hainbat alderdietan galduko dugu. Aberastasun ludikoa eta ikasleen arteko harremanak mugatzea bere baitan ekarriko ditu adin desberdinetako haurren arteko muga horiek (Marín et al., 2010).

4. Patio hezitzaileak eta inklusiboak, guztion eraldaketa

Edozein motatako eraldaketa edo transformazio bat martxan jartzeko, ezinbestekoa da denborarekin, motibazioarekin eta inplikazioarekin egitea. Patioaren planteamendu berri batekin hasi nahi bada, hezkuntza komunitatea osatzen duten partaide guztien konpromezua funtsezkoa izango da. Eraldaketa sakon bat planteatzerakoan, aldaketa horren motorra hezkuntza komunitatea bera izan behar du. Birplanteamendu orokor bat bilatzen denean, patioa, ikastetxearen berezko espazio bat bezala ulertu behar da. Hau da, aipatutako dualtasuna hautsi behar da eta ikasgeletatik barne eta ikasgeletatik kanpo dauden limiteekin bukatzea ezinbestekoa da. Modu berean, haurren garapena bilatuko da, beti ere haien aniztasuna eta bakoitzaren ezaugarriak kontuan hartuz (Carreras, a., González, A. eta Ciocoletto, A., 2019).

Eskola ez da balio sozialak transmititu behar duen instituzio bakarra, baina egia da haurrek bertan ematen duten ordu kopuru handia kontuan hartuta, ezin dugu alde batera utzi aldaketak sortzeko duen potentziala. Espazioen eraldaketa globaletan, ezinbestekoa da “arkitektura hezitzailea” kontuan hartzea. Horrela, genero desberdintasunak nola artikulatzen diren ulertzea errazago izango da eta beharrezko neurriak hartzeko lagungarria suertatuko zaigu (Saldaña, 2018).

Lehen aipatutako dualtasunaren harira, eskoletan ikasgeletatik kanpo eta barne ematen diren desberdintasunak nabariak dira. Ikasleak haien klaseetan mugatutak daude eta hainbat arau dituzte. Aldiz, patioetan irakasleak gutxiago parte hartzen dute eta haurrak askatasun gehiago dute. Hortaz, patioetan argiago ikusten dira haurrak bereganatzen dituzten hainbat rol sozial eta kultural, ikasgeletan ikusteko zailagoak direnak. Weismanek esan zuen bezala (1994), aitortu behar dugu espazio soziala eta fisikoa batera doazela, eta haien artean sortzen direla.

Aldaketarako dagoen behar horretatik, hainbat ikastetxek arau batzuk zehaztu dituzte espazioaren araberako erabilera desberdinean oinarrituta. Orokorrean, arau hauek baloietan eta futbolean oinarritzen dira, baloiak debekatuz edo haien erabilera erregulatuz, kirol honek patioetan hartzen duen protagonismoaren ondorioz (Vives eta Galarraga, 2015). Baina konponbidea ez da pilota jokoekin eta futbolarekin bukatzea, baizik eta inklusioa eta lankidetza sustatzen duten eta maskulinitatearekin hain lotutak ez dauden jolasak eta jarduerak proposatzea. Larramendi autoreak (2016), zelaia mugatzen dituen marrak kentzea proposatzen du.

Nahi dugun patioa aztertu, ezagutu, ulertu eta imajinatu ondoren, eraldatzera edo birantolatzera pasa gaitezke. Bide hori hasten dugunean, bi aukera desberdinekin aurkitzen gara. Alde batetik, antolaketaren eta funtzionamenduaren gidatzea, eta, beste batetik, arauak eta jolasak ezartzea beti ere derrigortasuna alde batera utziz eta askatasuna sustatuz. Estrategia honen bidez, beti jolas berdinetara jolasten duten haurrei eragintzea lortu nahi da, eta baita ere bakarrik jolasten dutenei (Morán, 2018).

Prozesu honetan, dinamizatzailearen figurak berebiziko garrantzia hartzen du. Sortzen diren proposamenak eraginkorrak izatea lortu nahi badugu, hauen parte hartzea eta formakuntza berezia oso garrantzitsua da. Patioaren zaintzaile bezala bakarrik egoteak ez du balio izango gure helburua lortzeko (Larramendi, 2016). Jolastokia erlazio eta ikaskuntza espazio bat bezala ulertzen badugu, arduradunak diren pertsona desberdinak ere prozesu horretan barrutik parte hartu behar dute.

Esan daiteke interbentzio edo eraldaketa hau patioetan sustatu nahi den askatasunaren aurka joan daitekela. Hortaz, haratago joan behar da eta jolastokiaren antolaketa egituratzeaz gain, aldaketa fisikoa ere beharrezkoa da (Serra, 2014). Helburua patioan nahi ditugun eszenatoki batzuk asmatzea da eta horren ondorioz espazioa okupatuko duten esku-hartze artistikoetan edo arkitektonikoetan islatzea (Antolín et al., 2017).

Orain ikusiko dugun bezala, hauek hiru motatakoak izan daitezke.

1. Euskarri fisikoen eraldaketa. Espaloiak, topografia, zuhaitzak, ura, etab. hauen artean aurkitzen dira. Jolastokia ingurune desberdinetan bananduta egon behar da. Eraldaketa hau garestiena da baina modu berean espazioaren kalitatea gehien nabarmenduko duena (Antolín et al., 2017).
2. Euskarri fisikoetara gehitzen diren elementuen aldaketa. Ateak, eserlekuak, iturriak, saskiak, etab. denbora askoz toki berean ematen dute eta denborarekin aldatzen joan behar dira (Antolín et al., 2017).
3. Azken interbentzio hau behar batentzako aldatu behar diren euskarri fisikoen elementuak dira. Hau ez da betirako aldaketa bat izango. Adibidez, lurrean marrazten diren jolasak. Hauek aldaera desberdinak izan ahal dituzte denboran zehar. Bestetik, jarduera berritzaile asko dituen proposamen bat ere espazioaren bizitasuna mantenduko luke, hala nola, festak, antzerkiak edo ipuinen kontaketak (Antolín et al., 2017).

Nahiz eta zentro batzuetan aldaketa hauek ematen hasiak dira, orokorrean oso urriak dira. Argi geratu da transformazioaren helburu nagusiak tresna berriak sortzea eta espazio berriak martxan jartzea direla (Auzmendi et al., 2018). Baina hau proposatzerakoan, bi alderdi kontuan hartu behar ditugu. Lehenik, genero berdintasuna, erlazio desberdinak, mugimendua, inklusioa eta parte hartzea (proiektuaren balioak direnak). Bestetik, proiektua ikastetxe bakoitzaren aukeretara eta beharretara egokitzeko esparru malgua eskaintzea, horrela proiektua leku horien nortasunaren parte bihurtzeko (Antolín et al., 2017).

Ondorioz, diseinua eta prozesuaren baliabideak zehazterakoan, proiektua aurrera eramateko momentua da. Guztien artean, arduraz eta imajinatutakoa ahalik eta gehien errespetatuz. Era berean, komunitate osoa ilusionatzeko eta informatzeko estrategiak beharko dira. Behin prozesua abian jarrita, faltako zen gauza bakarra antolatu den guztia eraikitzea eta birmoldatzea izango litzateke.

MARKO PRAKTIKOA

5. Helburuak / Ikerketa galderak

Atal honetan, gradu amaierako lana hau gidatu dituen ikerketa galderak eta modu berean planteatu diren helburu orokorrak zein espezifikoak islatuko dira.

Ikerketa galderak: Nola izan beharko luke XXI.mendera egokitutako eskola patio bat, ikuspegi inklusibo eta hezitzaile batean oinarrituta? Zeintzuk dira eskola patioak dituzten balio pedagogikoak? Zeintzuk dira jolastokietan sortzen diren arazo nagusiak?

Lanari ekiterakoan planteatu diren helburu orokorra zein espezifikoak:

Helburu orokorra:

- Gaur egungo jolastokien errealitatea ezagutzea, haiei buruzko guztiaz xehetasunez ohartu ahal izateko, eta, horrela, ikastetxeei proposamen bat egitea, haien patioak eraldatzen lagundu ahal izateko.

Helburu espezifikoak:

- Eskola patioek ikastetxeetan duten balio pedagogikoa ezagutzea.
- Jolastokietan sortzen diren arazo nagusiak aztertzea.
- Patioaren okupazioan eta espazioaren erabileran neska eta mutilen artean sortzen diren genero desberdintasunak, diskriminazioak eta estereotipoak antzematea.

6. Metodoa

Puntu honetan, GrAl-aren helburu orokor zein espezifikoak lortzeko jarraitutako metodoa deskribatzen da. Metodologia azaltzea helburu duen atal honetan hainbat azpiatal aurkitzen dira: Ikerketa prozedura, ikerketa tresnak eta lagina.

6.1. Ikerketa prozedura

Ikerketa honen xede nagusia adituen teoriak eta marko teorikoan azaldu den guztia errealitatearekin alderatzea da, honen bidez patioak hobetzeko eta bizi garen garaiera egokitzeko proposamena aurrera eraman ahal izateko. Horretarako, lehenik eta behin, eskola patioen gaur egungo errealitatearen ikerketa bibliografiko sakona egin da. Honez gain, baliagarriak diren oinarrizko kontzeptu batzuk definitu dira eta jolastokien potentzialtasun hezitzaileaz mintzatu gara. Honen harira, patioetan sortzen diren arazo nagusiak aztertu dira sakonki.

Hau aztertu eta gero, bi ikastetxe zehatz batzuen jolastokietako espazioen erabilerak, haurren arteko elkarrekintzak eta jolas desberdinen behaketa jarraia egin da. Azkenik, irakasle desberdinei zuzendutako galdetegi bat prestatu da profesionalen iritziak eta ekarpenak jasotzeko. Ikerketa honen alderdi enpirikoa jorratzeko metodologia mistoa erabili izan da, prozedura desberdinak erabiliz:

- Alderdi kuantitatiboa: Irakasleentzat prestatutako galdetegietan 1etik 5era erantzun beharreko galderetan jasotako ekarpen desberdinak, hauekin analisi estatistikoa egin ahal izateko.
- Alderdi kualitatiboa: Behaketa tauletan jasotako datuak eta irakasleen galdetegietan jorratu dituzten iritzietan, hauekin analisia egin ahal izateko eta ondorio desberdinetara iristeko.

6.2. Ikerketa tresnak

Ikerketa bideratzeko bi tresna desberdin erabili dira. Alde batetik, bi ikastetxeen jolastokien behaketa jarraia egin da. Honekin, jolastoki desberdinen gaur egungo errealitatea aztertzeko aukera izan dugu. Beste aldetik, irakasleei sortutako galdetegia. Galdetegi honekin, profesional desberdinen ekarpenak jaso izan dira, jolasgunearen argazki orokor bat ateratzeko asmoz.

☐ **Eskola patioaren behaketa:**

Jolastokietan ematen diren jolasen eta espazioa beraren informazioa batzea izan da behaketa honen xede nagusia, baita haurren elkarrekintzaren behaketa, hau da, neska eta mutilen arteko harremanak eta rolak. Horrela, patioko zonalde desberdinetan genero desberdintasunak ematen diren edo ez konprobatu da, inklusioa sustatzen den jakin da eta hau guztia garatzen diren jarduera eta jolas motarekin erlazionatuta dagoen ikusgai egiteko balio izan du. Honek guztiak, laguntza eskaini du patioek duten potentzial hezitzaileari etekina ateratzen zaion ala ez jakin ahal izateko.

Behaketa jolas-ordu osoan egin da eta gomendagarria izan da haurrak patiora atera eta minutu batzuk pasatzen direnean behaketarekin hastea. Alderdi desberdinen behaketak egin dira. Hiru taula sortu dira, bakoitza alderdi bat jorratzen duena eta galdera desberdinekin osatuta dagoena. Horrela, interesatzen zaizkigun datuak modu eroso batean jasotzeko aukera izan dugu.

Lehenengo behaketa taula, jolasekin erlazioa dauka. Eskolako jolastokiek duten potentziala eta jolasak pertsonaren garapenean duen eragina aztertu ondoren, taula hau sortu da jolasaldiko jolasen alderdi desberdinak zehatz-mehatz aztertu ahal izateko galdera ikertzaileen bidez.

1. irudia. *Jolasaren behaketa egiteko fitxa*

JOLASAREN BEHAKETA	
GALDERA IKERTZAILEAK	**JASOTAKO DATUAK**
Zertara jolasten dute haurrak? Zein joko dira gehien jolasten direnak?	
Modu ludikoan edo lehiakorrean jolasten dute?	
Zein materialekin ibiltzen dira? Etekina ateratzen zaio materialari? Guztiontzako material nahikoa dago?	
Jolas hauekin garapenaren alderdiak garatzen dituzte? (psikomotorea, kognitiboa, afektiboa, soziala eta sortzailea)	
Jolasen bidez balioak transmititzen dituzte? (errespetua, enpatia, lankidetza, onarpena...)	

Bigarrena, aldiz, jolastokiaren espazioari buruz aztertu nahi izan diren alderdiak behatzeko prestatuta dago. Egindako ikerketa bibliografikoan konturatu gara eskolako jolastokietan gaur

egun dagoen arazoetako bat espazioen diseinuarekin eta erabilerarekin zerikusia duena dela. Gaur egungo errealitatean, patioetako espazioak ez dira behar bezala probesten, eta, horregatik, alderdi horiek aztertzeko behaketa taula hau egin izan da.

2. irudia. *Espazioaren behaketa egiteko fitxa*

ESPAZIOAREN BEHAKETA	
GALDERA IKERTZAILEAK	**JASOTAKO DATUAK**
Patioaren espazio guztia erabiltzen da?	
Zein espazio erabiltzen dira gehiago eta zein gutxiago?	
Zertarako erabiltzen dira espazio desberdinak?	
Espazioen konfigurazioa kiroletara egokituta dago?	.
Neskak eta mutilak espazioa partekatzen dute? • Zein espazioetan daude neska gehienak? • Zein espazioetan daude mutil gehienak?	

Azkenik, haurren elkarrekintza nolakoa den aztertzeko sortutako hirugarren taula dago. Eskolako patioetan oso kontuan hartu beharreko beste gai bat mutilen eta nesken artean gertatzen diren harremanak, rolak, desberdintasunak, etab. dira. Generoen artean desorekak sortzen dira eta eredu sexistak errepikatzen dira eta, horregatik, galdera hauen bidez alderdi horiek guztiak aztertu nahi izan dira.

3.irudia. *Haurren elkarrekintzaren behaketa egiteko fitxa*

HAURREN ELKARREKINTZAREN BEHAKETA (NESKAK ETA MUTILAK)	
GALDERA IKERTZAILEAK	**JASOTAKO DATUAK**
Neskak eta mutilak batera jolasten dute?	
Zein rol dituzte neskak eta mutilak?	
Nork hartzen du kontrola patioan?	
Inklusioa ematen da?	
Haurrak adinen arabera banatzen dira?	
Diskriminazio kasuren bat dago?	

☐ Irakasleei zuzendutako galdetegia

Bigarren ikerketa-tresna eskola patioei buruzko esperientzia eta ezagutza duten lehen hezkuntzako irakasleei zuzendutako galdetegi bat da. Tresna hori erabili da haien ekarpenak eta iritziak gertutik eta eskolen egunerokoan bizi diren hezkuntzako profesionalen eskutik ezagutu ahal izateko. Galdetegia bi zatitan banatuta dago. Lehenengoa gaur egungo eskola jolastokiei buruzko galdera orokorrak biltzen dituen galdetegi bat da. Zati hori modu kualitatiboan aztertu da, galdera irekiak baitira bakoitzak bere ikuspuntua adieraz dezan. Lau galdera ditu, eta horietako batzuetan azpi-galderaren bat ere badago.

Bigarren zatia, jolastokien dimentsio desberdinak aztertzeko galdetegiak dira. Zehazki, hiru galdetegietan baloratu dira dimentsio horiek: patioen balio pedagogikoak, gaur egungo jolastokien premia nagusiak eta, azkenik, genero desberdintasunak eta ikuspegi inklusiboa aztertzeko galdetegia erantzun dute. Kasu honetan, modu kuantitatiboan baloratu dira erantzunak, Likert eskala baten bidez. Parte hartzaileak galderekin bat datozen edo ez ezagutzeko, 5 adostasun mailetan sailkatu dira erantzunak.

Hortaz, lehen aipatu bezala, ikerketa tresna honetan metodologia mistoa erabili da eta erantzunetan aniztasuna izateko, alderdi kualitatiboa eta alderdi kuantitatiboa jaso dugu parte hartzaileengan, analisi eta ondorio egokietara ailegatu ahal izateko.

4. irudia. *Irakasleentzako galdetegi orokorra*

1. PATIOARI BURUZKO GALDETEGI OROKORRA

1. Zer ikusten duzu gaur egungo patioan? (haurren erlazioak, materialen erabilera, espazioen erabilera, debekatutak dauden gauzak…)	
2. Zer kenduko zenioke eta zer gehituko zenioke patioari?	
3. Patioa orokorrean nola antolatuta dagoen gustatzen zaizu? Zergatik?	
4. Zure ustez, nolakoa da helduak jolastokian duen esku-hartzea? Nola ikusten duzu zure burua? (askatasuna utzi, lagundu, debekatu…)	

5. irudia. *Eskola patioen balio pedagogikoak aztertzeko galdetegia*

2. DIMENTSIO DESBERDINAK AZTERTZEKO GALDETEGIAK

2.1. ESKOLA PATIOEN BALIO PEDAGOGIKOAK

Patioak eskaintzen dituen espazio desberdinak lagungarriak dira ingurune hezitzaile gisa aprobetxatzeko?	1etik 5ra (1= Ez dira batere lagungarriak, 5= Guztiz lagungarriak dira) 1 2 3 4 5
Eskola patioak haurren ikaskuntza prozesurako aukerak eskaintzen ditu?	1etik 5ra (1= Ez ditu aukerak eskaintzen, 5= Aukera asko eskaintzen ditu) 1 2 3 4 5
Patioak duen potentzial hezitzaileaz balioesteko eskolako programazioan kontuan hartzen dela uste duzu?	1etik 5ra (1= Ez da inolaz ere kontuan hartzen, 5= Garrantzi handia ematen zaio) 1 2 3 4 5

6. irudia. *Eskola patioen gaur egungo behar nagusiak aztertzeko galdetegia*

2.2. ESKOLA PATIOEN GAUR EGUNGO BEHAR NAGUSIAK

Egungo patioan, arazoak daude?	1etik 5ra (1= Ez daude arazorik, 5= Egunero arazo asko daude) 1 2 3 4 5
Eragina dute arazo hauek patioaren ikuspegi inklusibo eta hezitzailean?	1etik 5ra (1= Ez dute inongo eraginik, 5= Eragin nabarmena dute) 1 2 3 4 5
Berehalako konponbide baten beharra ikusten duzu?	1etik 5ra (1= Ez, 5= Bai) 1 2 3 4 5

7. irudia. *Ikuspegi inklusiboa eta genero desberdintasunak aztertzeko galdetegia*

2.3. IKUSPEGI INKLUSIBOA ETA GENERO DESBERDINTASUNAK

Espazioak nabarmendutak eta bereiztutak daude patioan?	1etik 5ra (1= Patio guztia bat egiten du, 5= Espazioak argi desberdintzen dira) 1 2 3 4 5
Espazio horien kudeaketan genero desberdintasunak sor daitezke?	1etik 5ra (1= Ez du horretarako aukerarik ematen, 5= Bai, erraz sortu daitezke) 1 2 3 4 5
Baiezkoan bazaude, genero bereizketa horien jatorria ezagutzen duzula uste duzu?	1etik 5ra (1= Ez dakit horren zergatia, 5= Bai, argi daukat zein den jatorria) 1 2 3 4 5
Genero desberdintasun egoera hauek murriztu edo saihestu dira azken urteetan?	1etik 5ra (1= Ez, berdin jarraitzen dute, 5= Bai, asko hobetu da egoera azken urteetan) 1 2 3 4 5

6.3. Lagina

- ☐ **Eskola patioaren behaketa**

Behaketa bi zentro desberdinetan burutu da, ikastetxe hauek ezaugarri desberdinak izanik.

Batetik, unibertsitateko eskola praktikak kurtsatu diren zentroan egin da, Mendigoiti ikastetxe publikoan. Mendigoiti ikastetxea Iruñeko Mendillorri auzoan kokatuta dago. D ereduko ikastetxea da, hau da, ikasleei euskarazko eredua eskaintzen diete gaztelania eta ingelesa ikasgaiekin batera. Haur hezkuntza eta Lehen hezkuntzako zikloak eskaintzen dituen zentroa da. Honetan, lau hilabeteko praktikaldia izanda, patioa behatzeko denbora asko izan da.

Aipatu beharra dago ikastetxe honetan Urtarriletik aurrera lehen hezkuntzako 6.mailako ikasleek patio inklusibo baten proiektua martxan jarri dutela. Proiektu honetan, benetazko egoera batetik abiatuta, haurrek zeregin desberdinak izan dituzte patio inklusiboaren proiektua prestatzeko. Musika eta dantza, zirkoa, jolas kooperatiboak, eskulanak eta ponpak, etab. dira proiektuaren oinarri bezala planteatu diren proposamenak. Patioaren zonalde desberdinetan aipatutako proposamen desberdinak jarri dira, haurrak hauetaz gozatu, ikasi eta etekina atera ahal izateko. Hortaz, behaketa hau azken hilabeteotan eragina izan du patioaren funtzionamendua aldatu duen proiektu honek. Era berean, garrantzitsua da aipatzea zentro honetan debekatuta daudela baloiak, pilotak eta gainerako materialak, eta, horregatik, haurrek ezin dutela futbola edo saskibaloia bezalako kiroletara jolastu.

Bestetik, IES Sarriguren institutuan astebeteko behaketa egin da ere. IES Sarriguren BHI Nafarroako Gobernuko Hezkuntza Departamentuaren menpeko ikastetxe publikoa da eta Sarrigurenen dago, Eguesibarko Udaleko herria da. Ikastetxe honek hiru hizkuntza eredu eskaintzen ditu: A eredua, G eredua eta D eredua. Bigarren hezkuntzako ikasleentzat bideratutako zentroa da.

Zentro honetan, jolastokiaren egoera desberdina da. Hemen, zentroak materiala eskaintzen du eta ikasleek futbolera eta bestelako kiroletara jokatzeko askatasun osoa daukate. Patio tradizional bat bezala kontsideratu daiteke Sarrigureneko jolastokia.

- ☐ **Irakasleei zuzendutako galdetegia**

Galdetegi honetan parte hartu duten pertsonak Mendigoiti ikastetxe publikoan Haur Hezkuntzako eta Lehen Hezkuntzako zikloetan irakasle bezala lan egiten duten irakasle desberdinak izan dira. Hauek jolastordu zaintzak egiten dituzte erregularki. Lerro bakarreko ikastetxea izanda, irakasle hauek eskola patio ordu berdina partekatzen dute, zehazki

11:50tatik, 12:30tara. Esan beharra dago ere, irakasleak espezialitate desberdinetakoak direla eta maila desberdinetako haurrekin lan egiten dutela.

Galdetegiaren lehen zatirako, jolastokiaren alderdi orokorrekin lotutako galdera irekiei ekiten dienerako, lehen hezkuntzako 4 irakasle aukeratu dira haien iritziak eman eta beren ikuspegia adieraz dezaten.

Bigarren zatiari dagokionez, patioei buruzko dimentsio espezifikoak jorratzen dituena eta modu kuantitatiboan baloratzen dena, galdetegi bat egin zaie ikastetxe horretako haur hezkuntzako eta lehen hezkuntzako 15 irakasleri. Horrela, profesional gehiagoren iritzia ezagutu ahal izan da, eskola jolastoki baten egunerokoa bizi duten pertsonen iritziak modu globalago eta orokorrago batean baloratu ahal izateko.

Lehen aipatu bezala, Mendigoiti ikastetxean patio inklusiboaren proiektua aurrera eramaten ari da. Hortaz, galdetegia irakasleei bidaltzerako orduan, erantzunak eragindutak egon daitezke patioaren egungo egoerarengatik.

7. Emaitzen analisia

Lehen aipatutako moduan, ikerketa honetan metodologia mistoa erabili da, hau da, alderdi kuantitatiboak eta kualitatiboak kontuan hartu dira. Horrela, erabilitako ikerketa tresnak ahalbidetzen duten informazioa eta ekarpenak aniztasuna ziurtatzen dute eta ateratako emaitzak uztartzen dituzte. Hortaz, puntu honetan, lan honetan erabilitako bi ikerketa-tresnak aztertu eta interpetatuko dira. Alde batetik, eskolako jolastokiaren behaketa, eta, bestetik, irakasleei zuzendutako galdetegiak.

7.1. Eskola patioaren behaketaren analisia

Aipatutako bi jolastokien behaketan lortutako datuak eta emaitzak sortutako hiru taulak sekuentzialki jarraituz aztertuko dira. Horiek eskolako jolastokietan aztertu beharreko hainbat alderdi jorratzen dituzte. Horregatik, lehenik jolasarekin zerikusia duena aztertuko dugu, bigarrenik, espazioarekin zerikusia duen guztiaz mintzatuko gara, eta azkenik, ikasleen arteko elkarrekintzan jarriko dugu atentzioa. Ikastetxe hauetako bi patioetan aztertutakoa eta ikusitakoa bateratu izan da analisi globala egin ahal izateko.

Jolastokiaren behaketan landu den lehen dimentsioa jolasa eta horrekin lotutako guztia izan da. Bibliografikoki aztertu den bezala, jokoak eragin nabarmena du pertsonen garapenean, behar bezala erabiltzen bada. Horrez gain, ikusi da oso tresna ona dela eskolako jolastokietan hezkuntza baliabide eta baliabide inklusibo gisa erabiltzeko, jolastokia eta jolasa beti egon baitira erlazionatuak. Horregatik, honakoa behatu da gaur egungo patioetan alderdi honi buruz.

Ikusi ahal izan denaren arabera, ikasleek gehien jokatzen dituzten jokoak futbola edo saskibaloia bezalako kirolak dira. Kirol horietan, batez ere mutilek jolasten dute denbora gehien. Modu lehiakorrean egiten dute, eta irabaztea da haien helburu nagusia. Normalean, jolas orduaren hasieran, haurrak lasaiago ateratzen dira hamaiketakoa bukatu arte, eta modu ludikoagoan jolasten hasten dira. Gosaria amaitzen dutenean, taldeetan banatzen dira, eta modu lehiakorragoan jokatzen hasten dira. Kirol horiez gain, jolastokian bertan jolasten diren joku esanguratsu gehiago ez dira ikusi. Sarrigureneko institutuaren kasuan, jolastokiko orduan, ikasleek espazio bat dute ikastetxearen barruan: liburutegia. Espazio horretan, ikasleek mahai-jokoak, kartak edo xakea bezalako jolasak dituzte. Hemen gehiago aprobetxatzen dira jolasen potentziala eta haiekin dakartzaten onura guztiak, baina esan behar da gutxiengoa direla liburutegian jokatzen geratzen direnak futbolean edo saskibaloian

jokatzen ari direnekin alderatuta. Materialari dagokionez, ikastetxeek baloiak eta pilota txikiak eskaintzen dizkiete ikasleei, baina kopuru murriztu batetan. Material horri ez diete etekina ateratzen eta ez dute irudimena erabiltzen jolas edo jarduera desberdinetara jolasteko, lehen aipatutako kiroletara jolasteko erabiltzen dute bakarrik. Liburutegiaren espazioan, lehen aipatutako jolasetan aritzeko beharrezkoa dena eskaintzen du zentroak. Orokorrean, ez dago material nahikorik guztientzat; izan ere, nagusi diren jokoetan, futbolean adibidez, baloi berarekin pertsona talde handiak pilatzen dira. Orain arte aipatutako guztia aztertuz gero, esan daiteke jolas horiekin ez direla garapen pertsonalaren alderdi asko lantzen edo garatzen. Kirol horiekin haurrek beren trebetasun psikomotorrak garatzen dituzte, baina inola ere ez dituzte garatzen haien etorkizunerako funtsezkoak diren trebetasun afektiboak, sormenezkoak edo kognitiboak. Mendigoiti ikastetxearen kasuan, baloi eta material gehiagorik eskuragai ez dagoenez, haurrek beste jolas batzuetara jolastu behar dute. Oro har, ikusi izan da inguruabar horiek ez dietela ikasleei laguntzen; izan ere, harrapaketara moduko jolasetara jokatzen dute, edo, kasuren batean, edozein modu bilatzen dute futbolean jokatu ahal izateko material desberdinekin, hala nola, hamaiketakoaren bilgarriarekin. Patio inklusiboaren proiektua abian jarritakoan soilik ikusi izan da aldaketa positibo bat, haurren garapenari eta sozializazioari bezalako alderdiei laguntzen dioten jolasak sustatu baitira.

Bigarrenik, zehatz-mehatz behatu da patioetako espazioen diseinua eta erabilera. Ikertu ahal izan denez, gaur egun ikasleek modu desberdinean eta zentralizatuan erabiltzen dituzte espazioak, eta eredu estandarizatuari jarraitzen zaio haien diseinuari dagokionez, ikasleentzat erakargarria ez dena.

Behaketa honetan egiaztatu da espazioen erabileran hobetu beharreko alderdi asko daudela. Hasteko, futbol zelaia eta inguruko saskibaloi saskiak nagusi direla eta patioaren kontrola hartzen dutela azkar nabaritzen da. Jolastokiaren zatirik handiena kirol horietan aritzen diren ikasleek okupatzen dute, eta esan liteke espazioa kontrolatzen dutela. Kirol horietan jokatzen duten taldeak pertsona askoren taldeak dira, eta, aldiz, jokatzen ez dutenak, izkinetara bideratzen dituzte. Normalean, izkinetan dauden pertsonak neska taldeak dira, zirkulu batean eseritak edo banku batean hizketan geratzen direnak. Horregatik, esan daiteke espazioaren konfigurazioa kiroletara bideratuta dagoela, protagonismoa pistan jokatzen duten pertsonek baitute. Espazio edo eremu bakoitzak erabilera estandarizatua du; izan ere, Sarrigureneko institutuaren adibidea ikusten badugu, horren berri emango dugu. Patio hori hiru gune nagusietan banatuta dago. Lehenengoa arestian aipatutakoa da: futbola da nagusi eta patioaren zatirik handiena hartzen du. Bigarrena anfiteatroa da, bankuak eta berdegune oso txikiren bat dituena. Bertan, oro har, neska talde batzuk ikusten dira eserita,

hamaiketakoa jaten eta hitz egiten. Kasuren batean, jolas batera jolasten dute edo dantzatzen dute, baina, orokorrean, ez da jarduera esanguratsurik ikusten. Hirugarrena aipatutako liburutegia da. Bertan, ikastetxearen barruan espazio bat dute mahai jokoetara edo kartetara jolasten egoteko. Hemen ez dago ikasle askorik normalean eta ikasle gehienak kanpoaldean aurkitzen dira. Mendigoitin, espazioen banaketa desberdina izan arren, ikasleek egiten duten espazioen erabilera antz handia dauka Sarrigureneko jolasgunearekin. Zenbait patroi errepikatzen dira, hala nola, neskak izkinetan eserita egotea eta mutilak espazioaren zonalde zentralak hartzea espazioaren gehiengoan mugitzen diren bitartean. Patio honetan nabarmendu beharreko beste alderdi bat da espazioek ez dietela aukerarik ematen ikasleei kanpoko espazio horiek duten potentziala atera ahal izateko. Haur gehienek espazio berdinak hartzen dituzte normalean, eta ez da jolastoki osoa probesten. Horrez gain, futbolean edo saskibaloian jokatu ezin badute ere, patioa bi futbol zelaietaz osatuta dago ia bere osotasunean, zonalde estali batez gain.

Azkenik, ikasleek jolastokian duten elkarrekintza behatu da, eta nesken eta mutilen arteko harremanetan jarri da arreta bereziki. Esparru teorikoan ikusi ahal izan denez, gaur egun genero desberdintasunak eta patroi sexistak daude eskola patioetan, eta horren berri eman nahi izan da. Hortaz, patio hauek inklusibotzat har daitezkeen edo ez egiaztatzera abiatu gara.

Sarrigureneko jolastokian, denbora gutxiren buruan eta eskolako jolastokiari begirada orokorra emanda, berehala konturatzen zara neskak eta mutilak ez dituztela rol berberak, eta espazio horretan egiten dituzten jarduerak oso desberdinak direla, salbuespen batzuk kenduta. Alde batetik, ez dute jolas berdinetara jolasten. Mutilek futbola eta saskibaloia bezalako kiroletan jokatzen duten bitartean, neskak eserita egoten dira eta lagunekin hitz egiten dute. Neskek jolas batera jolasten duten kasuetan, izkina batean jolasten dute. Atentzioa deitu duen kasu bat izan da Sarrigureneko jolastokian 4-5 nesken talde bat futbol zelaiaren izkina batean volleyballera jolasten ikustea, izan ere, ia ez zuten lekurik, futbolean jokatzen ari ziren mutil talde handi batek hartzen baitzuen zelaiaren espazio gehiena. Bestalde, mugimendurik eskatzen ez duten jarduerak egiten diren espazioetan, mutilen eta nesken arteko elkarrekintza eta interakzio handiagoa ikusten da, eta ez da genero desberdintasunik edo patroi sexistarik antzematen. Aipatzekoa da, halaber, kasu askotan osatzen diren taldeak adinaren edo klaseen arabera bereizten direla. Oro har, ez dira ikasturte desberdinetako pertsonak nahasten, eta hori gertatuko balitz, onuragarria izango litzateke ikasleentzat. Beraz, esan genezake ezin dela patio inklusibotzat kontsideratu. Adin eta sexu desberdinetako haurrek ez dituzte aukera berdinak beren intereseko jarduera ludikoak egin ahal izateko. Beste zentroan, orain aipatutako egoera berdinak behatu izan

dira patio inklusiboaren proiektua abian jarri aurretik. Proiektua hasi zenetik, patroi eta eredu horiek eta nesken eta mutilen arteko harremanak modu positiboan aldatu dira. Argi eta garbi ikusten da genero desberdintasunak ia erabat desagertzen direla, eta haurrak modu berean jolasten eta elkar harremantzen direla.

7.2. Irakasleen galdetegiaren erantzunen analisia

Mendigoiti ikastetxeko irakasleentzat egindako galdetegian, lehenik eta behin, patioari buruzko galdera orokorrei emandako erantzunak baloratuko dira, eta, bigarrenik, dimentsio bakoitzari helduko zaio.

Jolastokiei buruzko galdera orokorrak biltzen dituen galdetegiari dagokionez, galdetu den lehenengo gauza patioan egunerokoan ikusten dutenari buruz izan da, haurren arteko harremanei, materialaren erabilerari, espazioen okupazioa, debekuei eta abarri dagokionez. Irakasleek bat datoz haurren arteko harremanak onak direla esaten, eta hori patio inklusiboa abian jartzeak eragin du. Horietako batek uste du zentro honetan futbola debekatzea ideia ona dela, espazio asko hartzen baitu. Halaber, aipatu du patio inklusiboaren ondorioz, espazioen okupazioa askoz hobea dela, dena hobeto banatuta baitago. Honen ostean, patiotik zer kenduko eta zer gehituko luketeen galdetu zaie eta erantzun desberdinak jaso dira. Bi irakasleek zonalde berdeak gehituko lituzke eta aldiz beste batek neguan aprobetxagarriak diren aterpe gehiago jarriko lituzke. Beste aldetik, bi irakasle ados daude patio tartean dauden hesiak kenduko lituzketela baieztatzerakoan. Hurrengo galderan, patioaren antolaketari buruz galdetu zaie irakasleei, hau da, espazioen banaketa egokia den edo ez. Iritzi desberdinak jaso dira. Batetik, irakasle baten aburuz, espazioak ongi banandutak daude eta bakoitzak bere ezaugarri bereziak ditu. Modu berean, beste batentzat, espazioak horrela bananduta egoteagatik, ikasleek aukera asko dituzte eta haur guztiek gustoko zonalde bat dute. Bestetik, kontrako iritziak ere jaso dira. Bakarrik zementoa dagoela eta ez dituela aukera anitzak bermatzen aipatzen du irakasle batek. Patio inklusiboaren proiektuari egin dio erreferentzia beste irakasle batek, esanez proiektu hau baino lehen patioaren antolaketa ez zituela haurrentzat aukerak eskaintzen eta orain egoera asko hobetu dela aipatuz. Azken galderan, helduek patioan duten esku-hartzeari buruz galdetu zaie, haien burua nola ikusten duten jakiteko. Orokorrean, haien lana modu egokian egiten dutela uste dute, haurrei askatasuna utziz baina beti ere haien segurtasuna bermatuz. Profesional baten aburuz, nahiz eta esku-hartzea egokia den pentsatu, haurrei gehiago lagundu ahal dela uste du, prozesua esanguratsuagoa egin ahal izateko.

Analisiarekin jarraitzeko, dimentsio desberdinak aztertzeko galdetegien erantzunak ikertuko dira. Esan beharra dago, galdetegiaren zati honetan parte-hartzaileek haien adostasun maila aukeratu behar izan dutela batetik bostera, ezarritako parametroen arabera. Horregatik, alderdi hau estatistikoki baloratuko da ehunekoen bidez.

Aztertuko den lehenengo dimentsioa eskola patioen balio pedagogikoak izango dira. Patioak eskaintzen dituen espazio desberdinak lagungarriak diren ingurune hezitzaile bezala jakin nahi izan da, eta 6 irakasleentzako (%40), espazioak lagungarriak dira. Beste lau parte-hartzaileen aburuz (%26,7), oso lagungarriak dira. Aldiz, bakarrik 2 pertsonek (%13,3) lagungarriak ez direla uste dute eta gainerako hirurak (%20) neutraltasuna adierazi dute. Baita ere, patioak haurren ikaskuntza prozesurako aukerak eskaintzen dituen galdetu zaie, eta erantzuna ia ahobatezkoa izan da. 8 irakasleek (%53,3) aukerak eskaintzen dituela uste dute eta beste 6 (%40), aukera asko eskaintzen dituela pentsatzen du. Bakarrik parte-hartzaile batek neutraltasuna adierazi du (%6,7). Lehenengo dimentsio honen azken galdera patioari ematen zaion garrantzia eskolako programazioan izan da. 7 irakasleen iritziz (%46,7), ez zaio behar bezalako garrantzia ematen eta beste 4 (%26,7), ez zaiola inolako garrantzia ematen uste dute. Irakasleen gutxiengoa, zehazki 4 (%26,7), programazioan kontuan hartzen dela uste dute, baina parte-hartzaile horien artean bakarrik batek esaten du garrantzi handia ematen zaiola (%6,7).

Bigarren dimentsioari buruz, eskola patioen behar nagusiak aztertzen dituena, hainbat galdera proposatu dira. Lehenik, egungo patioan arazoak dauden jakin nahi izan da eta ia erdiak, 7 irakasleek (%46,7), arazo gutxi daudela aipatu dute. Modu berean, beste 3 parte-hartzaile inongo arazorik ez daudela erantzun dute (%20), eta bakarrik pertsona batek (%6,7) arazo asko daudela pentsatzen du. Gainerakoek neutraltasuna adierazi dute edo arazo batzuk daudela erantzun dute, zehazki 4 irakasleek (%13,4). Hurrengo galdera aurrekoarekin erlazioa izan du. Komentatutako arazo hauek patioaren ikuspegi inklusibo eta hezitzailean eragina duten galdetu zaie. Neutraltasun nabaria adierazi dute parte-hartzaileek, 6 irakasleek ez dute argi erantzun hau (%40), eta garrantzia ez zaiolako ematen izan daiteke ez-jakintasun hau. Beste 6 profesionalek (%40) arazo hauek eragina dutela uste dute eta gainerako 3 irakasleek ez dutela eragina pentsatzen dute (%20). Azkenik, arazo hauei berehalako konponbide baten beharra ikusten dioten kontsultatu zaie eta jasotako iritziengatik ez diotela larritasun handia ikusten ondorioztatu daiteke. 8 irakasle (%53,3), erdia baino gehiago, ez dute konponbide baten beharra ikusten eta beste 5 (%33,3), are gradu handiago batean konponbidea beharrezkoa ez dela pentsatzen dute. Bi parte-hartzaile (%13,3) neutraltasuna adierazi dute.

Azken dimentsioa ikuspegi inklusiboa eta genero desberdintasunekin harremana du. Alderdi honi buruzko informazioa atera ahal izateko, lau galdera proposatu zaizkie parte-hartzaileei. Espazioak nabarmendutak eta bereiztutak dauden jakin nahi izan da, eta gehiengoak, patioaren espazioak argi desberdintzen direla erantzun du. 7 irakasleek espazioak bereiztutak daudela pentsatzen dute (%46,7), eta beste 5 (%33,3) argi eta garbi nabarmendutak eta bereiztutak daudela aipatu dute. Bakarrik 3 profesional kontrako iritzia dute (%20). Haien aburuz, patio osoa bat egiten du eta espazioak ez dira bereizten. Bigarrenik, espazio horien kudeaketan genero desberdintasunak sor daitezkeen galdetu izan zaie eta ia guztiak ados daude egungo egoerarekin ez dagoela horretarako aukerarik, zehazki 11 parte-hartzaile (%73,3) hori adierazi dute. Batek neutraltasuna adierazi du (%6,7) eta beste hiru (%20) baiezkoan daude, hau da, patioan genero desberdintasunak gertatu daitezkela uste dute. Baiezkoan daudenei genero bereizketa horien jatorria ezagutzen duten galdetu zaie. Aurreko galderan neutraltasuna adierazi duenak ere erantzun du. Erantzuna ahobatezkoa izan da, 4 irakasleek (%100) jatorria ezagutzen dutela aipatu dute. Azkenik, genero desberdintasunen eta patroi sexisten egoera azken urteetan jakin nahi izan da, hobekuntza edo kasu hauen beherakada nabaritu duten galdetuz. Erdiak baino gehiago, hau da, 8 irakasleek (%53,3) egoera hauek murriztu direla aipatu dute. Beste 4 (%26,7), azken urteetan beherakada nabaria sumatu dute eta egoera hauek saihesten ari direla pentsatzen dute. Bakarrik profesional baten aburuz egoerak berdin jarraitzen dutela aipatu du (%6,7). Azkenik, 2 parte-hartzaile (%13,3) neutraltasuna adierazi dute.

8. Proposamena

Proposamen honen helburu nagusia honako hau da:

- Ikastetxeek haien eskola patioak eraldatzen laguntzeko gida bat izatea, eskolako jolastokiaren irudi tradizionala birplanteatuz eta hari aurre eginda, benetan espazio inklusibo gisa funtziona dezaten, ikasteko, jolasteko, mugitzeko eta berdintasunean eta aniztasunarekiko errespetuan oinarritutako kalitatezko harremanak eta esperientziak eraikitzeko.

Gida honen bidez, hainbat helburu edo emaitza espezifiko lortzea espero da, honako alderdi hauetan:

Ikasleengan

Ikasle guztiek patioaren espazioa okupatzea arazorik eta diskriminaziorik gabe. Modu berean, jolasak eta mugimendua sustatzeko aukera gehiago izatea. Baita ere, jolastokiaren eraldaketa berezkoa dela sentitzea, ikasleen kidetasun eta ongizate sentimendua handitzearekin batera. Halaber, osasunean onurak lortzea eta garapenaren alderdi desberdinak garatzen laguntzea.

Ikastetxean

Patioa tresna pedagogiko bezala erabiltzea eta haien programazioetan gehiago kontuan hartzea baliabide hezitzaile gisa. Gatazka kopuruak gutxitzea eta familiekin erlazioak indartzea ere xede izango dira. Bide horretatik, erabilera anitzezko leku egokiak sortzea bilatzen da, horrela parte hartzea eta errespetua sustatzeko.

Familietan

Jolastokia espazio erakargarri bat bezala hautematea eta halaber, sozializatzeko toki aproposa bezala ere. Eskolaz kanpoko ordutegian patioa erabilera anitzeko leku bezala ikustea eta haien haurrak espazio horietan disfrutatzen eta aldi berean ikasten egon daitezkela egiaztatzea.

Hori dela eta, eskola patioen inguruko literatura aztertuta, jolastoki desberdinen behaketa eginda eta irakasleen galdetegiak aintzat hartu eta gero, patioak eraldatzeko hainbat gida berrikusi dira (Benito et al., 2019; Blasco, 2018; Castellví et al., 2016; Ciocoletto et al., 2020; Pérez-García, 2017; Serrano et al., 2017; Saldaña et al., 2017). Modu honetan, alderdi guzti hauek kontuan hartuta, hurrengo proposamena egiten da.

Eskola patio baten eraldaketa egiteko nik proposatutako fase desberdinak:

8. irudia. *Eskola patio baten eraldaketa egiteko jarraitu beharreko faseak*

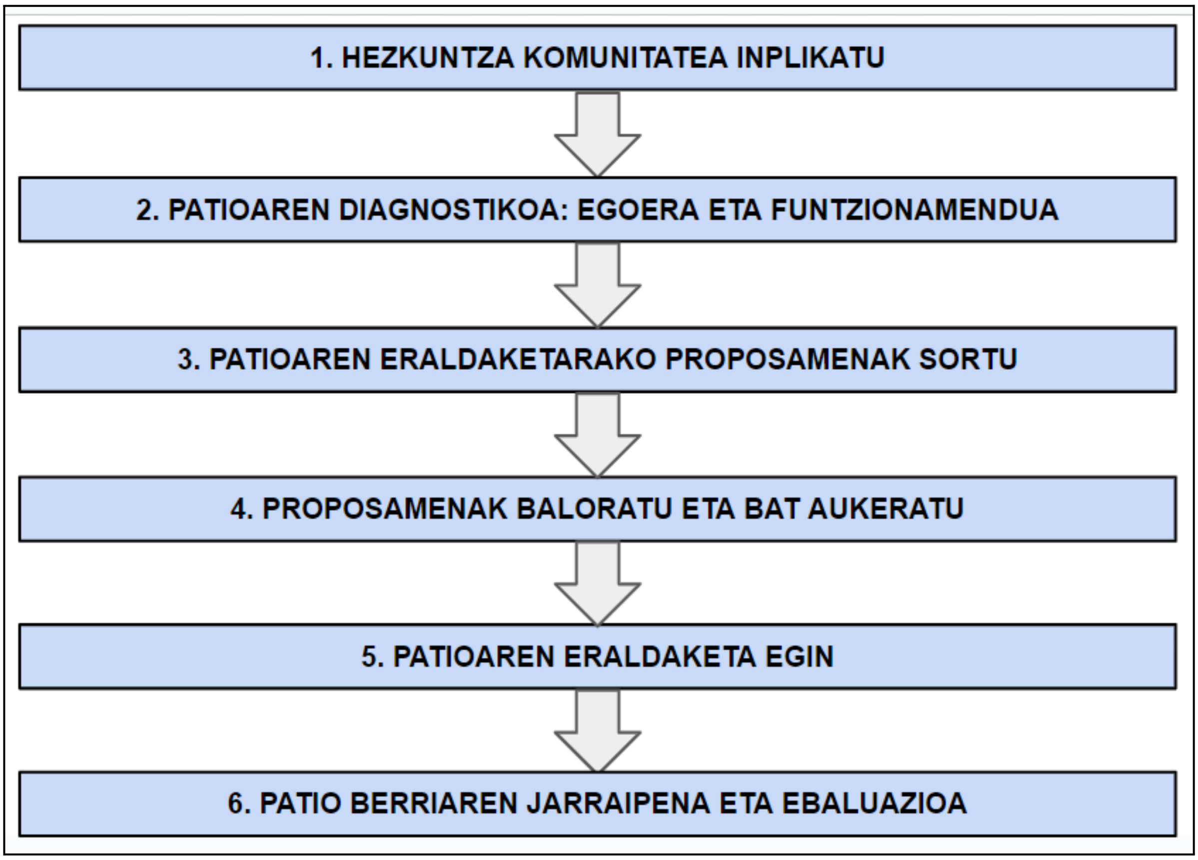

Jarraian, proposamenaren fase bakoitza garatzen da, egin beharreko ekintzak eta horietako bakoitzean baloratu beharreko kontsiderazioak banakatuta.

1. HEZKUNTZA KOMUNITATEA INPLIKATU

Lehenengo fase honetan, ezinbestekoa da hezkuntza komunitate osoa proiektu honetan inplikatzea. Hezkuntza komunitatea aipatzen denean, ikasleei, familiei, irakasleei, jantokiko arduradunei, garbitzaileei, administrazioko langileei, etab. erreferentzia egiten zaie.

Irakasleak, familiak eta ikasleak aldaketaren ardatza dira, espazioa ezagutzen dutelako eta existitzen diren beharrak gertutik ezagutzen dituztelako. Bestetik, funtsezkoa da ikasleak aldaketa honen protagonistak sentitzea eta aktiboki parte hartzea. Horretarako, beharrezkoa da parte hartzeko metodologiak sortzea eta aurrera eramatea, modu honetan ikasleak proiektuaren ardatz bezala sentitzeko.

Kontuan hartu beharreko kontsiderazioak:
- Ez da inor derrigortu behar proiektuan parte hartzera, baina modu berean, ez da inor baztertuta utzi behar.
- Lan taldeak ezarri eta komunikazio bideak ahalbidetu, hala nola, bilerak egin edo blog bat sortu.
- Parte-hartzeko metodologien bidez jarduera desberdinak proposatu, komunitate osoa proiektuan murgiltzeko.

2. PATIOAREN DIAGNOSTIKOA: EGOERA ETA FUNTZIONAMENDUA

Fase honen helburu nagusia patioaren egoerari eta funtzionamenduari buruzko diagnostiko zehatza egitea da. Horretarako, hezkuntza komunitate osoak gogoeta prozesu bat egingo du jolasaldiari eragiten dioten alderdi guztiei buruz.

Nagusiki, hauek izango dira diagnostiko horretan kontuan hartuko diren gaiak: eskura dauden baliabideak, espazio fisikoaren banaketa, jolastokian egiten diren jarduerak eta jolasak, gatazkarik ohikoenak, adin taldeek okupatzen dituzten espazioak zehaztea eta faktore horiek ikasleen jarduerak baldintzatzen baitituzte egiaztatzea. Beti ere jakinda prozesu parte hartzaile bat izanda ikastetxe bakoitzean gai desberdinak atera daitezkela.

Honetarako, gida honek teknika desberdinak proposatzen ditu fase hau aurrera eraman ahal izateko.
- ``Brainstorming´´ teknika erabili. Klasez-klase joan ikasleei sortzen zaizkien beharrak edo interesak galdetzen eta entzuten.
- Galdetegiak sortu: Ikasleentzat eta familientzat galdetegiak bidali eskola ordutegian edo eskolaz kanpo egiteko.

3. PATIOAREN ERALDAKETARAKO PROPOSAMENAK SORTU

Hirugarren fasean, proposamenak sortuko dira kanpoko espazioa eraldatzeko, hautemandako beharrei erantzuteko xedearekin. Ikasleak eta hezkuntza komunitatea nahi duten patioa imajinatzera eta pentsatzera pasatzen dira, haien ideiak eta desio indibidualak oinarri bezala erabiliz.

Hau egiteko, hainbat metodo erabili daitezke. Batetik, marrazki proiektiboak egin daitezke gaur egun patioa nola ikusten duten jakiteko eta batez ere, nola gustatuko litzaiekeen ikustea. Bestetik, mapa kolektibo bat sortu daiteke. Mapa honetan puntu kritikoak, zonalde gogokoenak, erabiltzen ez diren zonaldeak, etab. irudikatzeko. Honez gain, zerrenda bat egin daiteke patio berrirako proposamenak eta beharrak komunean jartzeko.

Hezkuntza komunitateaz kanpo, gomendagarria da aholkularitza teknikoa bilatzea. Lagungarria izango litzateke arkitektoekin, paisajistekin, arotzekin eta lorezainekin komunikatzea haiekin aukera desberdinak baloratzeko.

4. PROPOSAMENAK BALORATU ETA BAT AUKERATU

Fase honetan, planteatutako proposamenak baloratu eta, ondorioz, behin betiko diseinua hautatu behar den puntura iristen gara. Aukeratutako proposamena, prozesuaren hasieran ezarritako helburu espezifikoak betetzen dituen aztertzea ezinbestekoa da. Baita ere, hautatutako diseinua talde koordinatzailea onartzeko, hainbat ikerketa eta analisi egin behar dira. Bideragarritasun azterketa bat egin behar da, bai ekonomikoki, bai baliabide materialen, eskulanaren eta segurtasunaren ikuspegitik, besteak beste.

Modu honetan, kontseilu eskolarra behin-betiko diseinua onartzeko aukera izango du. Honen ondorioz, proposamena eskola komunitate osoari helaraziko zaio, denon onarpenaren ostean eraldaketa hori balioztatzeko.

5. PATIOAREN ERALDAKETA EGIN

Hezkuntza komunitate osoak azken diseinua onartu ondoren, jolastokia eraldatzeari ekingo zaio. Garapena elkarlanean egingo da, komunitatearen harremanak eta loturak sendoagoak izan daitezen. Horretarako, oso gomendagarria da ikasleen, irakasleen eta gainerakoen

artean lan-jardunaldi komunitarioak egitea, eta horrek arestian aipatutakoa indartzen lagun dezake.

Horrez gain, ahal den neurrian material eta tresna eskuragarriak erabil daitezke, eraginkorragoa, jasangarriagoa eta ekologikoagoa baita. Horrek guztiak, gainera, prozesu horretan sormena sustatzen lagunduko du.

6. PATIO BERRIAREN JARRAIPENA ETA EBALUAZIOA

Azken fase honetan, eskola patio berriaren funtzionamenduaren etengabeko jarraipena egingo da, eta, era berean, proiektuarekin hasi aurretik ezarritako helburuak lortzen ari diren ebaluatuko da.

Proiektuaren ebaluazioa egiteko, hiru ebaluazio mota egin daitezke:
- Emaitzen ebaluazioa: alderatu daiteke zenbat neska eta zenbat mutil jolasten eta parte hartzen duten jarduera desberdinetan orain eta zenbat parte hartzen zuten eraldaketa baino lehen.
- Prozesuaren ebaluazioa: aurreikusitako jarduerak egin diren egiaztatu eta parte-hartzaileen inplikazioa nolakoa den baloratu.
- Eraginaren ebaluazioa: inplikatutak dauden pertsonen ezagutzetan, gaitasunetan eta portaeretan aldaketa egon den baloratu, hezkuntza komunitate osoa eragiten duena.

Denboraldi baten ondoren, eta etengabeko jarraipenarekin batera, berriro ebaluazio bat egin daiteke patioaren egoera ezagutzeko. Emaitzak alderatu ahal izateko eta, behar izanez gero, eskolako jolastokiaren funtzionamenduan aldaketaren bat egin ahal izateko, jarraibide berberak jarraituko dira.

INFORMAZIO GEHIGARRIA

Eraldaketa proposamen honetan, funtsezkoa da eskolako patioan sor daitezkeen zonaldeak eta bertan sartuko den materiala kontuan hartzea, nahi den jolastokia sortzeko helburua betetzen laguntzeko eta, horrela, eskolako jolastokiaren irudi tradizionala birplanteatzeko eta desafiatzeko.

Horretarako, dagoen literatura aztertu ondoren, kanpoko eremuetan egin litezkeen zonaldeak eta horiekin osatzen diren materialak proposatzen dira.

Zonaldeak:

- **Hareazko zonaldea:** hareazko eremu zabalak, egitura eta material desberdinekin, haurrek eraiki, garraiatu, pilatu, etab. ahal izateko.
- **Ibilbideen zonaldea:** laberintoak, pasabideak, zirkuituak, igotzeko, salto egiteko, irristatzeko, etab.
- **Altuera desberdinetako zonaldea:** lurrezko mendixkak, arrokak, eskalada egiteko eremua, etab.
- **Zonalde babestua:** etxolak, tunelak, leizeak, etab.
- **Adierazpen artistikorako zonaldea:** dantzak prestatzeko eta egiteko eszenatokia, zirkua, ispiluak, etab.
- **Ur zonaldea:** Jolasteko zirkuituak, urmaelak, landaredia, etab.
- **Jauzi eta oreka zonaldea:** hiru dimentsioko sareak edo sare oinarriak, ohe elastikoak, oreka barrak, etab.
- **Jolas tradizionaletarako zonaldea:** lurrean margotutako jolasak, ibilbide matematikoak, kanikak, etab.
- **Sozializazio zonaldea:** hamaiketakoa jaten eta hitz egiten egoteko mahaiak eta aulkiak, material desberdinetako zirkuluak, etab.
- **Kirol zonaldea:** ezarritak dauden kirol zonaldeak moldatu haurren beharrei erantzuteko, hau da, futbol eta saskibaloi zonaldeak batik bat.

Materialak:

- **Landareak:** ingurune berdea sortu, horretarako zuhaixkak, fruta arbolak, apaingarriak, enborrak, landu daitezkeen landareak, etab.
- **Egurra:** enbor osoak edo zeharkako zatiak, adarrak, altzariak, egitura desberdinak sortzeko.
- **Birziklatutako plastikoa:** fruta edo freskagarri kutxak, tutuak, kuboak edo plastikozko bidoiak, bidoi zilindrikoak, etab.
- **Altzairua:** sekzio karratu edo zirkularrak, metalezko bidoiak, txapa, etab.
- **Harria:** tamaina desberdinetako harriak, harri txikiez osatutako ibilbideak, etab.
- **Margoak:** aipatutako materialak apaintzeko, lurra margotzeko, zonaldeak banatzeko, etab.
- **Beste batzuk:** gurpilak eta antzekoak.

CONCLUSIONES

Este proceso de análisis y búsqueda de información sobre patios inclusivos y educativos se ha basado en el conocimiento de algunos conceptos básicos para poder abordar el tema tan complejo que se ha tratado. A continuación se analizarán los objetivos específicos y el objetivo principal de este trabajo. Asimismo, se extraerán conclusiones sobre los mismos y se expondrán y sintetizarán las principales ideas obtenidas a partir de esta investigación, mencionando las aportaciones realizadas a la educación.

En primer lugar, se ha podido conocer el valor pedagógico de los patios en los centros escolares. Aunque en las últimas décadas la evolución ha sido notable en las diferentes materias y pedagogías, los patios han sido abandonados y olvidados. En la actualidad todavía no se tienen en cuenta de forma significativa en las programaciones escolares. Se observa que estos espacios tienen una gran importancia en la educación del alumnado, ya que la calidad de la enseñanza que reciben no es lo único necesario, sino que también es fundamental la calidad del espacio en el que se desarrolla. Por ello, la existencia de un espacio exterior que, a través de elementos como la naturaleza, el agua, la luz, la tierra o el aire, ayudaría al profesorado a impartir aprendizajes mucho más significativos de los que se enseñan hoy en día. Los patios permiten que los niños y niñas jueguen libremente, que jueguen de forma natural, que desarrollen nuevas habilidades sociales, etc. Por todo ello, estos espacios exteriores tienen un gran potencial educativo y no se aprovechan adecuadamente.

A continuación se analizan los principales problemas que surgen en los patios escolares. En primer lugar, se ha puesto de manifiesto la inadecuación del uso y diseño de los espacios. Los diseños de los patios escolares han quedado obsoletos en el pasado y, en general, siguen siendo áreas de cemento centralizadas por un campo de fútbol. No son atractivos para el alumnado, por lo que no facilitan el aprendizaje en ámbitos externos al centro y el desarrollo de diferentes aspectos. En general, estos diseños se siguen viendo en los patios actuales, por lo que el uso de los espacios está controlado por las zonas configuradas para los deportes. Entre estos deportes predomina mayoritariamente el fútbol, orientando y excluyendo a un segundo plano los juegos o actividades que se desarrollan al margen de estos deportes. En este sentido, los patios actuales ofrecen pocas oportunidades de aprendizaje y el alumnado no participa activamente, haciendo sentir rechazado a gran parte de los estudiantes. Por ello, el nivel de actividad desciende considerablemente y se ha podido analizar que el sedentarismo ha aumentado en los últimos años y hoy en día es un

problema a tener en cuenta en el sistema sanitario. Otro aspecto negativo que se da en los patios escolares es la distinción que se hace entre alumnos de diferentes edades. Es muy normal ver patios separados por vallas que distinguen al alumnado según su edad o clase. En estos casos, lo que se gana en seguridad, se está perdiendo en otros muchos aspectos y es un tema a tratar. Se limitan las relaciones entre niños y niñas de diferentes edades y se prohíbe a los estudiantes socializar con otras edades, costumbres, características y demás.

El tercer y último objetivo específico planteado en este trabajo ha sido detectar y analizar las desigualdades y discriminaciones de género que se producen entre los niños y niñas en la ocupación del patio y en el uso de los espacios. Como se ha comentado anteriormente, una situación que se da en la mayoría de los centros escolares es que los alumnos y alumnas que practican fútbol u otros deportes en los que intervienen balones, adquieren gran parte del patio. Como se ha visto, en algunos centros educativos se les niega el uso de los balones o se les prohíbe jugar directamente al fútbol. En estos deportes, los niños y niñas luchan por ser los mejores, los más fuertes y los más rápidos. Por otro lado, las chicas quedan excluidas de los espacios centrales y deben protegerse de los balonazos que puedan existir, llevándolas a los espacios más marginales. Las actividades que realizan son tranquilas y no necesitan movimiento, ya que no tienen espacio ni material necesario para satisfacer sus necesidades. Para solucionar todos estos problemas se pueden buscar formas alternativas a la prohibición del uso de balones. Es necesario redistribuir el patio en diferentes entornos para que la distribución de espacios para todas las edades y géneros sea más justa, tal y como se ha hecho en la propuesta de transformación para las escuelas. Además, toda la comunidad educativa debe trabajar con el alumnado y las familias los roles de género, la inclusión y los estereotipos tan arraigados en la sociedad actual. Los niños y niñas deben tener claro que por ser chica o chico no están condicionados a actuar o pensar de una determinada manera.

Una vez analizados todos estos aspectos, el objetivo principal de este trabajo ha sido establecer una guía para los centros educativos, en base a las diferentes fases a seguir en el proceso de transformación de los patios. Esta transformación debe basarse en la implicación y colaboración de todos los miembros de la comunidad educativa. De esta manera, se podrá conseguir que los cambios realizados sean efectivos y significativos. Asimismo, todos los agentes participantes en este proyecto deben recibir formación sobre los aspectos relativos a los patios escolares. De esta forma, no se diseñarán de nuevo patios similares, en los que se darán los mismos problemas que en muchos de ellos se dan en la actualidad, como las desigualdades de género o los diseños obsoletos que no pueden sacar todo el rendimiento de los patios. De esta manera, se podrá analizar el patio y

visualizarlo desde una perspectiva más crítica, para que sirva de apoyo en las siguientes fases de diseño y ejecución del nuevo proyecto. Por último, una vez realizada la transformación, es fundamental realizar un seguimiento continuo de las nuevas características que permitan analizar, corregir y mejorar los aspectos que hacen del patio un espacio inclusivo y educativo.

En esta investigación se ha querido conocer la opinión de un agente muy importante en la comunidad educativa, el profesorado. La creación de un cuestionario ha permitido conocer las opiniones y aportaciones de estos profesionales, las cuales han permitido constatarlas y verificarlas con la información obtenida en la investigación bibliográfica. En general, tal y como se ha señalado en el marco teórico, el diseño de los patios escolares, la distribución del espacio y las actividades que se dan en el patio, condicionan el control del espacio y el protagonismo jerarquizado. Como se ha mencionado, la sociedad reproduce los valores que se mantienen a lo largo de las generaciones y así se puede observar en los resultados del marco práctico realizado en este trabajo. Sin duda, en este trabajo hay aspectos que se han podido constatar claramente, como son el escaso rendimiento de los patios y la distribución y utilización de los espacios en función del género. Hasta ahora, los patios se han diseñado sin tener en cuenta que también pueden formar parte del aula y pueden ser otro lugar de la escuela para crecer y adquirir nuevos conocimientos.

Por último, de cara a las aportaciones que este trabajo supone, se puede decir que puede ofrecer a la educación una serie de recursos muy valiosos. Puede ser un recurso para abordar este tema que actualmente se ha puesto sobre la mesa, ya que se ofrece información actualizada para conocer las realidades de dos centros diferentes, los datos, reflexiones y resultados recogidos y analizados. Además, se ha pensado en tratar y en darle valor a la inclusión, la importancia de la educación, la coeducación, la salud y los diferentes asuntos sociales.

ERREFERENTZIA BIBLIOGRAFIKOAK

Abraldes, J.A. eta Argudo, F. (2008). Utilización del recreo escolar por niños de 4º y 6º de Primaria. Retos, 14, 88-91 or.

Álvarez, C. (1995). El currículum oculto y sus manifestaciones. Coeducación y tiempo libre. Madrid: Editorial Popular.

Andrés, R. (2017). *El patio escolar basado en la pedagogía Montessori* (Master bukaerako lana). (UVic-UCC). https://repositori.uvic.cat/bitstream/handle/10854/5450/trealua2017 andres raquel patio. pdf? Sequence=1&isAllowed=y –tik berreskuratua.

Antolín, M., Gil, V., Olaizola, M., Navarro, V., Iglesias, I., eta Rodríguez, A. et al. (2017). *Elkartoki*. https://wearetipi.co/public/docs/patioa_denona_da.pdf -tik berreskuratua.

Auzmendi, J.M., Azpirotz, A., Gorostitzu, A., Mendizábal, A. eta Muñoa, A. (2018). Eskolako patioa. Ikasle guztiei leku egin nahian. *Hik Hasi*, *224*, 11-17.

Benito, A., Nuin, B., y Sorarrain, Y. (2019). Guía para el desarrollo de proyectos participativos de transformación de patios escolares. *Servicio central de publicaciones del Gobierno Vasco.*

Blasco, D. S. (2018). Reorganizar el patio de la escuela, un proceso colectivo para la transformación social. *Hábitat y Sociedad*, (11).

Booth, T. y Ainscow, M. (2011). Guía para la Educación Inclusiva. Desarrollando el aprendizaje y la participación en los centros escolares. Madrid: FUHEM. Eskuragarri:http://www.oei.es/historico/publicaciones/detalle_publicacion.php?id=151

Carreras, A., González, A., & Ciocoletto, A. (2019). Avanzando hacia unos patios coeducativos. *Dosier Graó*, (4), 46-49.

Castellví, A. G., Ruiz, V. G., & Port, A. C. (2016). La transformación de los patios escolares: una propuesta desde la coeducación. *Aula de Innovación Educativa*, *255*, 67-72.

Chamorro, I.L. (2010) El juego en la educación infantil y primaria. *Autodidacta*, *1*(3), 19-37.

Chaves, A. L. (2013). Una mirada a los recreos escolares: El sentir y pensar de los niños y niñas. *Revista Electrónica Educare, 17* (1), 67-87. http://www.revistas.una.ac.cr/index.php/EDUCARE/issue/current-tik berreskuratua.

Ciocoletto, A., Valdivia, B., Casanovas, R., Fonseca, M., y Ortiz, S. (2020). Patios Coeducativos. Guía para la transformación feminista de los espacios educativos. *Col·lectiu Punt 6 SCCL.*

Colás, P. (2007). La construcción de la identidad de género: enfoques teóricos para fundamentar la investigación e intervención educativa. Revista de investigación educativa, 25(1), 151-166.

Cook, R. J., y Cusack, S. (2010). Estereotipos de género: perspectivas legales transnacionales. Bogotá: Profamilia.

Cremades, M. A. (1995). La coeducación como propuesta. Coeducación y tiempo libre, 13-45.

Delgado, I. (2011). *El juego infantil y su metodología.* 1st ed. Madrid: Paraninfo.

Eskolako patioa: Ikasle guztiei leku egin nahian. (2018-ko urtarrilak 23). Hik Hasi. Hemendik berreskuratua:http://www.hikhasi.eus/Albistegia/20180123/ESKOLAKO_PATIOA._Ikasle_guztiei_leku_egin_nahian

Fernández, E., Romero, S., Zagalaz, M. L., Gómez, P. T., Latorre, Á., & Chacón, F. (1998). Fundamentación de los contenidos en Educación Física escolar.

Fernández, M., eta Eizaguirre, N. (2014). Lunes, miércoles y viernes sin fútbol en el patio. Elcorreo.Com.https://www.elcorreo.com/alava/20140106/masactualidad/sociedad/lunes miercoles-viernes-futbol-201401051738.html –tik berreskuratua.

Frost, J. (2012). Evolution of American Playgrounds. In *Scholarpedia 7*(12), 30423. Austin (Texas). http://www.scholarpedia.org/article/Evolution_of_American_Playgrounds - tik berreskuratua.

Gallastegui, I. (2018). La igualdad llega a los patios de colegio: ¿es el fin del fútbol en los recreos?. *El Correo.* https://www.elcorreo.com/sociedad/igualdad-llega-patios 20180326164849-nt.html -tik berreskuratua.

Garay, B., Vizcarra, M. T., eta Ugalde, A. I. (2017). Los recreos, laboratorios para la construcción social de la masculinidad hegemónica. Teoría de la Educación. *Revista Interuniversitaria*, *29*(2), 185-209.or.

García, P., Urda, L., Leal, P. y De Blas, M. (2017). *Estudio micos: entornos escolares saludables. Bases para una estrategia de intervención de patios, accesos y entornos escolares.* Proyecto MICOS. Madrid: Ayuntamiento de Madrid. Hemendik berreskuratua:http://madridsalud.es/wp-content/uploads/2016/04/MICOSRegeneracion urbana.pdf

García, P. (2016). *Proyecto MICOS. mREG madrid REGENERA*. Madrid. http://madridsalud.es/wp-content/uploads/2016/04/MICOSRegeneracion-urbana.pdf -tik berreskuratua.

Giménez, M. (2018 a). El patio del colegio, donde se empiezan a sembrar las desigualdades de género. *Eldiario.es*.https://www.eldiario.es/cv/colegio-empieza-sembrar-desigualdad genero_0_820668173.html - tik berreskuratua.

Giménez, M. (2018 b). Patios coeducativos para combatir la 'dictadura' de la pelota en los colegios. *Eldiario.es*. https://www.eldiario.es/cv/Patioscoeducativos-combatir dictaduracolegios_0_817868318.html - tik berreskuratua.

Gómez, H. (1995). *Valor pedagógico del recreo*. Bogotá: Cooperativa Editorial Magisterio.

Gras, P., y Paredes, J. (2015). El recreo ¿sólo para jugar?. *E más F, Revista Digital de Educación Física, 36*, 18–27.or.

Hernández, L. (2010). Análisis de Actividad Física en Escolares de Medio Urbano. Madrid: Colección ICD.

Huizinga, J. (1972). *Homo Ludens*. Madrid: Alianza.

Jové, R. (2017). *La escuela más feliz.* Madrid: La esfera de los libros.

Larramendi, I. (2016). Eskoletako jolastokiak eta genero-rolak: Diseinuaren eragina genero

nortasunaren eraikuntzan. *Aldiri Arkitektura eta Abar*, 3(27), 18-21. http://www.unibertsitatea.net/otarrea/ingeniaritza-etateknologia1/arkitektura/27_larramendi_eskoletako-jolastokiak-eta genero/at_download/file -tik berreskuratua.

Marín, I., Molins, C., Martínez, M., Hierro, E., & Aragay, X. (2010). Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives. *IPA ESPAÑA. Barcelona. Col. lecció Informes Breus*, *31*.

Mazón, V., eta García, M. (2005). Los recreos más divertidos. *Retos. Nuevas Tendencias En Educación Física, Deporte y Recreación*, *8*, 32-42. http://www.redalyc.org/pdf/3457/345732273005.pdf -tik berreskuratua.

Molins, C. (2012). Patios escolares y diversidad sociocultural en Cataluña. Una investigación sobre usos y posibilidades para el juego y el aprendizaje. *Papers: revista de sociologia*, *97*(2), 431-460.

Molins, C. (2012). Patios escolares y diversidad sociocultural en Cataluña. Una investigación sobre usos y posibilidades para el juego y el aprendizaje. *Papers: Revista de Sociología*, *97*(2), 431-460.or.

Mora, C., Plazas, F., Torres, A., & Camargo, G. (2016). El Juego como método de aprendizaje. *Nodos y Nudos*, *4*(40), 133-142.

Morán, E. (2018). Un proyecto dinamiza el recreo escolar. *Huelva Información*. https://www.huelvainformacion.es/huelva/proyectorecreoescolar-alumnos_0_1304570059.html -tik berreskuratua.

OPS eta OMS. (2019). *Programas durante el recreo escolar pueden aumentar los niveles de actividad física en los niños.* https://www.paho.org/hq/index.php?option=com_content&view=article&id=9289:2014recess-programs-can-boost-activity-levels-school-age children&Itemid=1926&lang=es -tik berreskuratua.

Parra, J. (2009). *Educación en valores y no sexista*. Instituto de la Mujer de Castilla La Mancha.

Pedraz, P (2019). *Aprende Jugando*: Jugar, una garantía de aprendizaje real. (1a ed). Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial.

Pellegrini, A. D., eta Davis, P. L. (1993). Relation between children’s playground and classroom behavior. *British Journal of educational psychology*, *63*(1), 88-95.or.

Pérez-García, U. (2017). *Guía para la transformación de los espacios escolares exteriores. Enfoque participativo/naturalista* (Bachelor's thesis)

Saldaña, D., Goula, J., Cardona, H. y Amata, C. (2017). El pati de l’escola en igualtat. Guia diagnosi i d’intervenció amb perspectiva de gènere. *Equeal Saree.*

Saldaña, D. (2018). Reorganizar el patio de la escuela, un proceso colectivo para la transformación social. *Hábitat y Sociedad*, *11*, 185-199. Universidad de Sevilla. http://dx.doi.org/10.12795/HabitatySociedad.2018.i11.11 -tik berreskuratua.

Sanz, M. A. (2019). Coeducación en la familia. In *Forum Aragón: revista digital de FEAE-Aragón sobre organización y gestión educativa* (No. 26, pp. 31-33). Forum Europe de Administraciones de Educación-Aragón.

Serra, J. (2014). *Análisis de la práctica de actividad física durante el recreo escolar en adolescentes de la provincia de Huesca*, *31*(4), 257-262. Barbastro (Huesca): IES Martínez Vargas eta Zaragozako Unibertsitatea. http://archivosdemedicinadeldeporte.com/articulos/upload/or04_162.pdf-tik berreskuratua.

Serrano, P. G., Laredo, P. L., Peña, L. U., Dorronsoro, P. R., López, M. D., de Blas Gutierrez, M., ... & PEZ arquitectos, S. L. P. MICOS: GUÍA DE DISEÑO DE ENTORNOS ESCOLARES.

Steffens, M. C., y Viladot, M. A. (2015). Gender at work: A social psychological perspective. Peter Lang.

Subirats, M. (1994). Conquistar la igualdad: la coeducación hoy. Revista iberoamericana de educación, 6(1), 49-78.

UNESCO.(1994). Declaración de Salamanca y Marco de Acción para las Necesidades Educativas Especiales. Conferencia Mundial Sobre Necesidades Educativas Especiales: acceso y calidad. Salamanca, España, 7-10 de junio de 1994. Eskuragarri: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_S.PDF

UNESCO. (2008). La Educación Inclusiva: El camino hacia el futuro. Conferencia Internacional de Educación. Centro Internacional de Conferencias, Ginebra, 25 – 28 de noviembre 2008. Eskuragarri: http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Policy_Dialogue/48th_ICE/CONFINTED_48-3_Spanish.pdf

Vallejo, O. (2015). La crisi condiciona l´accés dels infants al lleure educatiu. En *Diari Ara Criatures* (Barcelona), azaroaren 21a.

Vasta, R.; M. M. Haith y S. A. Miller (2001). *Psicología infantil*. Ariel, Barcelona

Vives, M., y Galarraga, P. (2015). Eskoletako kanpo espazioak eta hezkidetza. M8 Monografikoa, 20-23. Hemendik berreskuratua: https://issuu.com/steeeilas/docs/m8monografikoa_df

Vygotsky, L. S. (1933, 1966): El papel del juego en el desarrollo. En Vygotsky, L.S. : El desarrollo de los procesos superiores. Barcelona. Crítica. (1982)

Weisman, L. (1994). Discrimination by design: A feminist critique of the man-made environment. University of Illinois Press.

ERANSKINAK

1. Eranskina: Behaketa fitxak jasotako datuekin osatuak

JOLASAREN BEHAKETA

GALDERA IKERTZAILEAK	JASOTAKO DATUAK
Zertara jolasten dute haurrak? Zein joko dira gehien jolasten direnak?	- Kanpoko espazioan: saskibaloia, futbola, xakea (pilotarekin), volley. - Barruko espazioan: mahai jokoak, kartak, xakea. - Gehien jolasten den jokoa edo kirola futbola da.
Modu ludikoan edo lehiakorrean jolasten dute?	- Orokorrean modu ludikoan hasten dira, baina denbora pasa ahala lehiakortasuna handitzen da. - Futbolean bereziki lehiakortasuna sumatzen da.
Zein materialekin ibiltzen dira? Etekina ateratzen zaio materialari? Guztiontzako material nahikoa dago?	- Baloiak eta pilota txikiak erabiltzen dituzte, ikastetxeak eskainikoak. Barruko espazioan (liburutegian) kartak, mahai jokoak, xakea, etab. eskuragai dituzte. - Etekina ateratzen zaio bere erabilera dagokion kirolera jolasteko erabiltzen delako. Ez dute ezertarako gehiago erabiltzen. - Ez dago guztiontzako materiala, ikasle asko txanda itxoiten daude jolasteko.
Jolas hauekin garapenaren alderdiak garatzen dituzte? (psikomotorea, kognitiboa, afektiboa, soziala eta sortzailea)	- Futbola eta saskibaloia bezalako kirolekin alderdi psikomotorea garatzen dute, baina gainerakoak ez, edo oso gutxi. - Barruko espazioan jolasten diren jolasekin alderantziz. Gainerako alderdiak lantzen dira baina alderdi psikomotorea ez.
Jolasen bidez balioak transmititzen dituzte? (errespetua, enpatia, lankidetza, onarpena…)	- Jolas eta kirol guzti hauen bidez balio horiek transmititu daitezke, baina adibidez kirolak modu lehiakorrean jolastuta errespetua eta onarpena ez dira bermatzen.

ESPAZIOAREN BEHAKETA

GALDERA IKERTZAILEAK	JASOTAKO DATUAK
Patioaren espazio guztia erabiltzen da?	- Bai, orokorrean patio osoa jendez beteta dago.
Zein espazio erabiltzen dira gehiago eta zein gutxiago?	- Erdiko zonaldea jende gehiena bereganatzen du, hauetan talde handiak kiroletara jolasten daude. - Eskinetan eta barruko zonaldean (liburutegian) jende gutxiago.
Zertarako erabiltzen dira espazio desberdinak?	- Kirol zonaldea: futbola, saskibaloia, volley, xakea. - Anfiteatroa: taldeetan eseritak egon, dantzatu, musika entzun, haien artean hitz egin. - Liburutegia: kartak, mahai jokoak, xakea.
Espazioen konfigurazioa kiroletara egokituta dago?	Bai, erdiko zonaldea, handiena dena, futbola eta saskibaloia hartzen dute. Beste eremua, anfiteatroa, eserleku eta zona berde batzuekin konfiguratuta dagoena, ez du hainbesteko tokia hartzen.
Neskak eta mutilak espazioa partekatzen dute? ● **Zein espazioetan daude neska gehienak?** ● **Zein espazioetan daude mutil gehienak?**	- Zonaldeen arabera. Anfiteatroan eta liburutegian espazioa partekatzen dute. Kirol zonaldeetan ez. - Neskak: anfiteatroan edo eskinetan eseritak. - Mutilak: kiroletara jolasten.

HAURREN ELKARREKINTZAREN BEHAKETA (NESKAK ETA MUTILAK)

GALDERA IKERTZAILEAK	JASOTAKO DATUAK
Neskak eta mutilak batera jolasten dute?	- Kiroletara bakarrik mutilak jolasten dute orokorrean. - Neskak haien kabuz jolasten dute, nahiz eta gehienak eseritak eta hitz egiten daude.
Zein rol dituzte neskak eta mutilak?	- Mutilak rol protagonista dute. - Neskak bazterretatik ibiltzen dira.
Nork hartzen du kontrola patioan?	- Mutilek hartzen dute kontrola.
Inklusioa ematen da?	- Ezin da patio inklusibo bat bezala kontsideratu. Sexuaren arabera banatzen dira, ikasgela eta adin desberdinetakoak ez dira asko elkartzen…
Haurrak adinen arabera banatzen dira?	- Bai, adibidez, espazio bakoitzean (futbol zelaiaren ate edo saski bakoitza) ikasgela bereko taldeak elkartzen dira.
Diskriminazio kasuren bat dago?	- Ez dira antzeman.

2. Eranskina: Irakasleen galdetegiaren erantzunak

2.1. Patioari buruzko galdetegi orokorraren erantzunak

1. Zer ikusten duzu gaur egungo patioan? (haurren erlazioak, materialen erabilera, espazioen erabilera, debekatutak dauden gauzak…)	• Materialaren erabilera Patio Inklusiboko karroa ateratzen denean bakarrik erabili daiteke, bestela ez dago materialik. Haurren erlazioak orokorrean osasuntsuak dira baina gazteleraz aritzen dira. • Ikusten dut harreman positiboak daudela haien artean. Espazioen erabilera oso positiboa da, bereziki 6.mailakoek egindako patio inklusibo proiektuaren ondoren. Futbola debekatua egotea ederki iruditzen zait, leku gehiegi hartzen baitu. • Haurren arteko erlazioak oso ongi ikusten ditut, ikasturte guztian zehar giro oso ona izan da. Materialen aldetik ere aukera ona . • Patio inklusiboaren proiektuarekin egoera asko hobetu da. Espazioak askoz gehiago aprobetxatzen dira eta haurrak haien artean gehiago erlazionatzen dira.
2. Zer kenduko zenioke eta zer gehituko zenioke patioari?	• Patio inklusiboarekin materialen erabilera nabarmenki hobetu da eta kenduko nizkioke patioak dituen hesiak. Ez kanpokoak, patio tartean daudenak. • Zonalde berdeak gehituko nituzke, beharrezkoak ikusten ditut. Ez nuke ezer kenduko. • Espazio gehiago emango nioke patioari orokorrean eta baita ere aterpe moduko bat jarriko nuke neguan oso baliagarria delako. • Espazioak banatzen dituzten hesiak kenduko nituzke eta zonalde berdeak gehitu, haurrak naturarekin erlazionatzeko aukera izateko.

3. Patioa orokorrean nola antolatuta dagoen gustatzen zaizu? Zergatik?	• Bai. Espazioak banandutak daude, baina espazio bakoitzak bere ezaugarri bereziak ditu. Atletismo pista aire librean, porteriak pista estalian… • Ez, bakarrik zementoa dago. Ez ditu aukera anitzak bermatzen. Gustatzen zait trantsito librea dutela ikasleen artean (HH-LH) baina beste alderdi guztiak ez zaizkit gustatzen. • Bai, ikasleek aukera asko dituztelako espazioen antolaketa honekin. Haur bakoitza gustuko duen eremu bat dauka. • Patio inklusiboa baino lehen ez, ez zituelako aukerak eskaintzen. Egun, aukerak anitzak dira eta antolaketa asko hobetu da, jarduerak espazio desberdinetan banatuz.

4. Zure ustez, nolakoa da helduak jolastokian duen esku-hartzea? Nola ikusten duzu zure burua? (askatasuna utzi, lagundu, debekatu…)	• Egokia. Normalean askatasuna uzten zaie haurrek nahi dutena egiteko baina aldi berean, zerbait gertatzen denean laguntza eman edo arazoari konponbide bat ematen saiatzen gara. • Askatasuna utzi behar zaie haurrei betiere haien segurtasuna bermatzen denean. • Nik uste gure lana behar bezala betetzen dugula, hau da, patioa behar bezala kontrolatzen da. • Egokia, baina esku-hartzea esanguratsuagoa izan liteke, haurrei gehiago lagundu ahal izateko eta ez bakarrik liskar edo arazoren bat gertatzen denean konpontzeko.

2.2. Dimentsio desberdinak aztertzeko galdetegien erantzunak

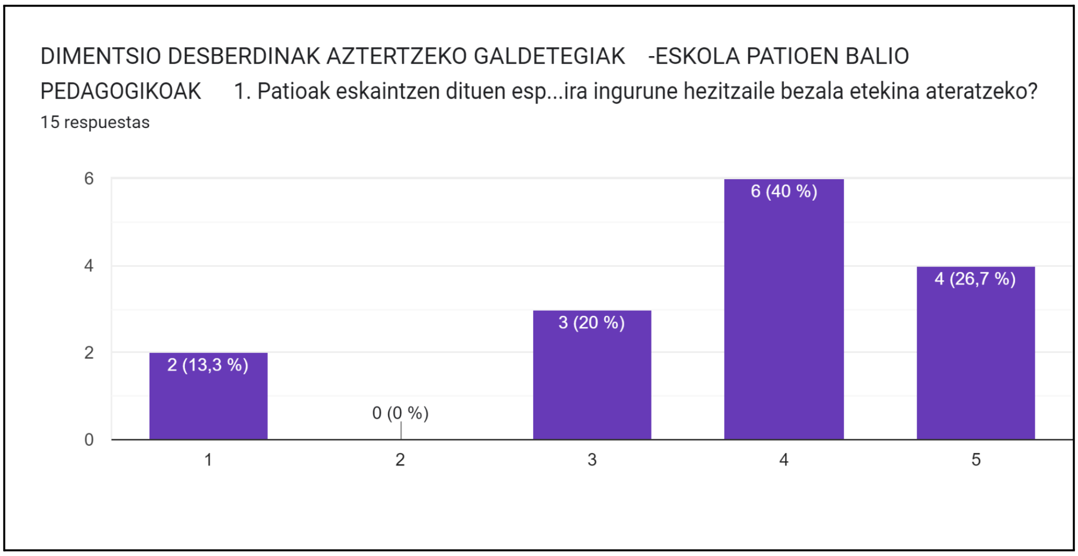

2. Eskola patioak haurren ikaskuntza prozesurako aukerak eskaintzen ditu?

15 respuestas

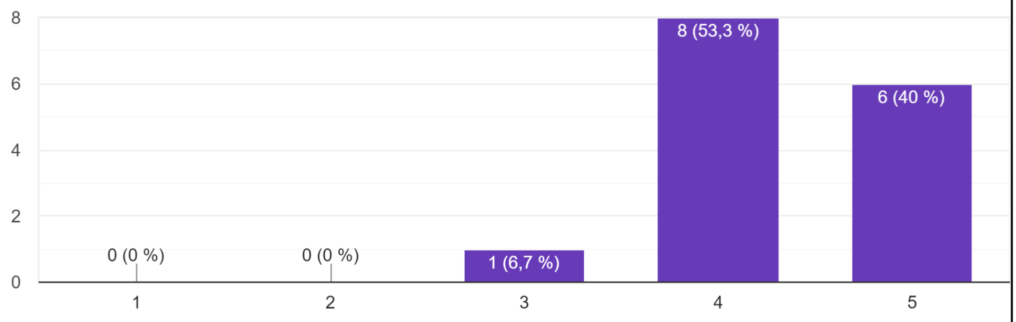

3. Patioak duen potentzial hezitzaileaz balioesteko eskolako programazioan kontuan hartzen dela uste duzu?

15 respuestas

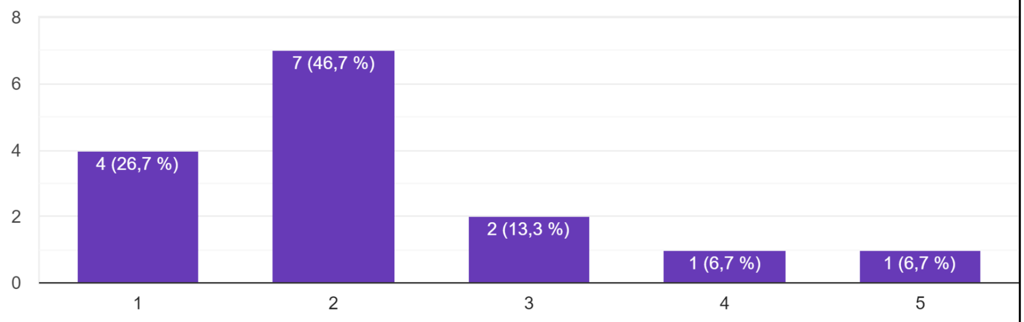

-ESKOLA PATIOEN GAUR EGUNGO BEHAR NAGUSIAK 1. Egungo patioan, arazoak daude?

15 respuestas

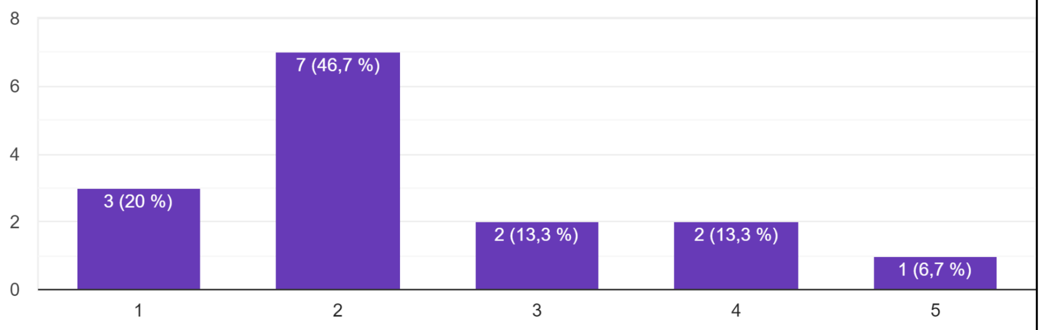

2. Eragina dute arazo hauek patioaren ikuspegi inklusibo eta hezitzailean?
15 respuestas

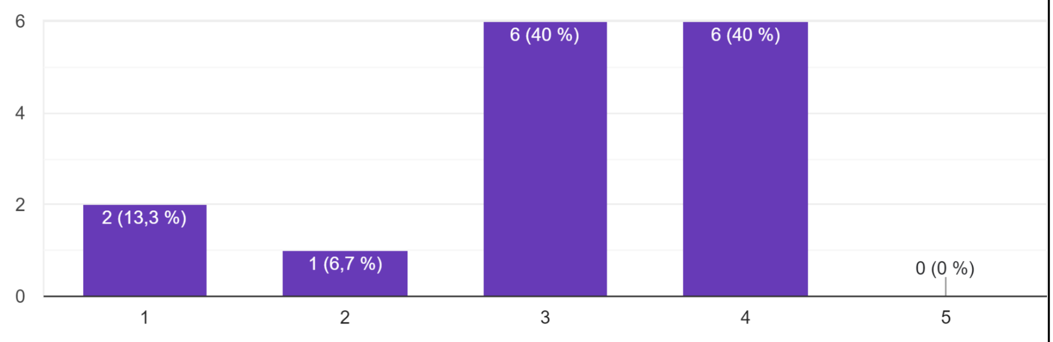

3. Berehalako konponbide baten beharra ikusten duzu?
15 respuestas

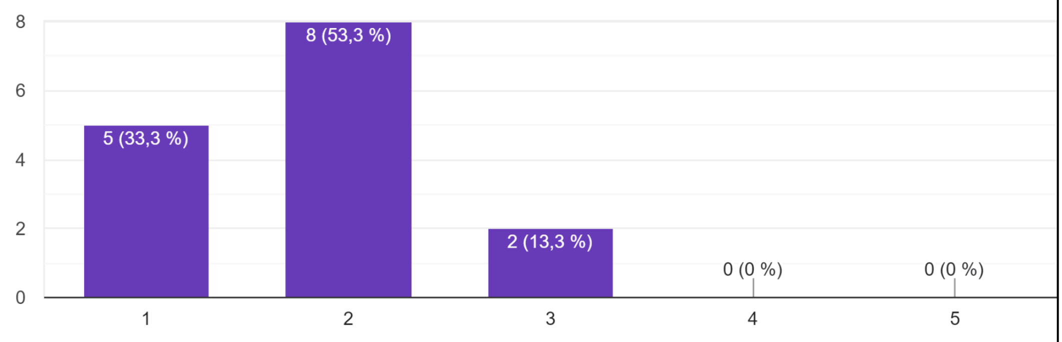

- IKUSPEGI INKLUSIBOA ETA GENERO DESBERDINTASUNAK 1. Espazioak nabarmendutak eta bereiztutak daude patioan?
15 respuestas

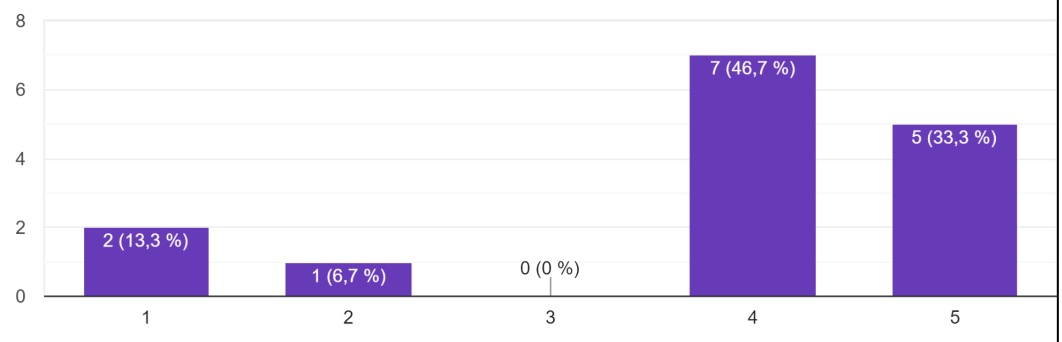

2. Espazio horien kudeaketan genero desberdintasunak sor daitezke?
15 respuestas

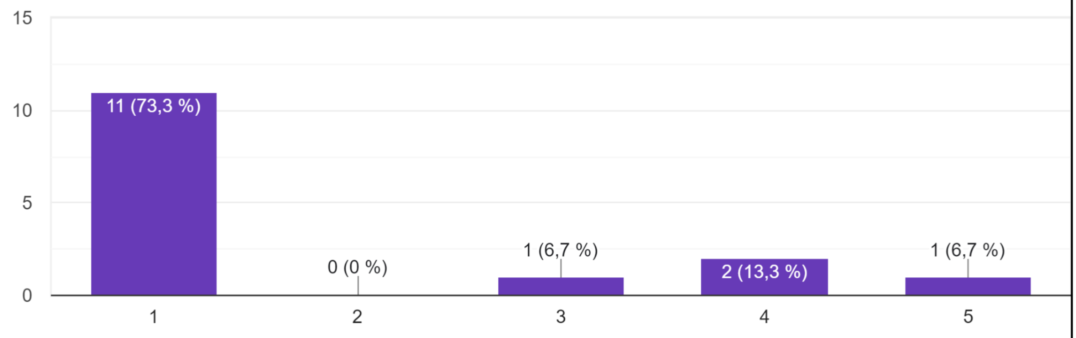

3. Baiezkoan bazaude, genero bereizketa horien jatorria ezagutzen duzula uste duzu?
4 respuestas

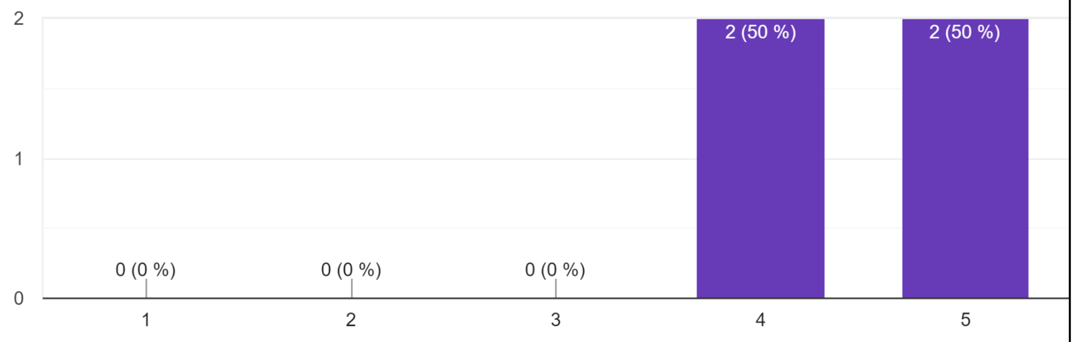

4. Genero desberdintasun egoerak murriztu edo saihestu dira azken urteetan?
15 respuestas